
HET BESTAAN VAN DE SCHRIFT

HOOFDSTUK 1

Openbaring en Schrift

Ds. W. Visscher

1.1 Inleiding

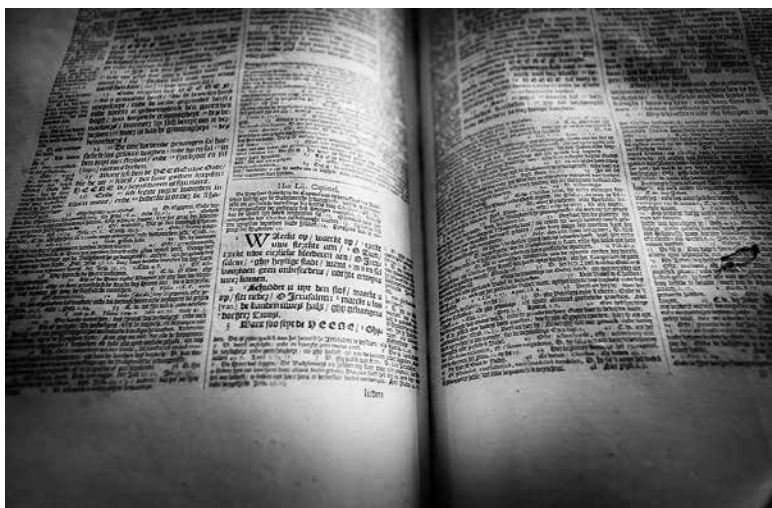
1.1.1 Belang van de Bijbel

De Bijbel is het Woord van God. ‘En wij geloven zonder enige twijfeling al wat daarin begrepen is; niet zozeer omdat ze de kerk aanneemt en voor zodanige houdt; maar inzonderheid omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten dat zij van God zijn.’² De grote betekenis van de Schrift wordt in dit artikel van de *Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB)* duidelijk beleden. Zonder de Schrift geen zaligheid.

God heeft Zich in en door de Schrift geopenbaard. De Bijbel is een verzameling van 66 boeken die een duidelijke eenheid vormen. Hoe zijn we eigenlijk aan de Bijbel gekomen? Hoe is de verhouding tussen de Bijbelschrijvers en de Heilige Geest? Dat zijn vragen waarover we moeten nadenken. In het denken over de Bijbel komen we allerlei begrippen tegen. We gebruiken woorden als: openbaring, algemene openbaring, bijzondere openbaring, Heilige Schrift, inspiratie, de woorden Gods en tal van andere uitdrukkingen meer. Wat betekenen deze woorden en is er bijvoorbeeld verschil tussen de openbaring en het beschreven Woord van God, de Bijbel? Dat roept de vraag op hoe openbaring en Bijbel met elkaar samenhangen. Het gaat in ieder geval om belangrijke zaken. Het Woord van God immers maakt wijs tot zaligheid.³

2. NGB art. 5.

3. 1 Tim. 3:15.

God heeft Zich in en door de Schrift geopenbaard.

1.1.2 Dogmatische oriëntatie

Ds. G.H. Kersten (1882-1948)⁴ begint zijn dogmatisch handboek met een hoofdstuk over de natuurlijke Godskennis en daarna spreekt hij over het Woord Gods.⁵ Over de natuurlijke godskennis merkt hij het volgende op: ‘Door de Natuurlijke Godskennis verstaan wij die kennis Gods, die de mens in dit leven van God verkrijgt door de openbaring, die God van Zichzelf gegeven heeft in de natuur en die wel te onderscheiden is van de zaligmakende kennis, die de Heilige Geest in de harten der uitverkorenen werkt door de openbaring in Christus, welke gedocumenteerd is in Zijn Woord.’⁶ In de eerste plaats wijst Kersten op de openbaring van God in de natuur. Vervolgens lezen we over de openbaring in Christus die gedocumenteerd is in Zijn Woord. In het hoofdstuk over het Woord van God (de Heilige Schrift) lezen we dat de bijzondere openbaring is vastgelegd in het Woord Gods⁷, de Bijbel. Kersten wijst erop dat de ‘beschrijving van de bijzondere openbaring met Mozes is aangevangen’⁸. Verder merkt hij

Ds. Kersten
over Woord
Gods

Ds. Kersten

4. Ds. Kersten was docent aan de Theologische School van de Gereformeerde Gemeenten en schreef een dogmatisch handboek dat tot op de dag van vandaag wordt gebruikt.

5. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek voor de gemeenten toegelicht*, deel 1, 14-52.

6. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 14.

7. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 28.

8. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 36.

op dat de overleveringen (bedoeld is de bijzondere openbaring) zijn ‘beëindigd toen God Zijn geopenbaarde Woord op Schrift heeft doen stellen’⁹. Er is dus een zeker onderscheid tussen de openbaring en de Schrift, het beschreven Woord van God. De Schrift is de geboekstaafde openbaring. Kersten sluit hier aan bij artikel 3 van de *NGB* waar we lezen dat God ‘Zijn knechten de profeten en apostelen heeft geboden zijn geopenbaarde woord bij geschrift te stellen’¹⁰.

1.1.3 *Meerdere stemmen*

Eenzelfde gedachtegang vinden we ook in de dogmatiek van dr. C. Steenblok, de opvolger van Kersten op de Theologische School in Rotterdam. De Heilige Schrift, de Bijbel, is volgens hem ‘het beschreven Woord van God, of de verzameling van de door Gods Geest ingegeven geschriften, die het geheel vormen van de teboekgestelde openbaring van God in Christus, tot zaligheid van de Zijnen’¹¹. Er is dus sprake van een openbaring van God in Christus en daarna de vastlegging ervan in de Bijbel. Als verdere toelichting merkt Steenblok nog op dat bij de bijzondere openbaring moet worden onderscheiden tussen *woorden, daden* en de *in de Heilige Schrift vastgelegde openbaring*. De openbaring door woorden en daden is, aldus Steenblok, ‘met de afsluiting van de geschreven of schriftelijke openbaring vervallen en vervangen door de Heilige Schrift’¹². Ook Steenblok maakt dus een onderscheid tussen de heilsdaden en woorden van God in de geschiedenis en de vastlegging ervan in de Bijbel. Openbaring en Bijbel zijn onderscheiden, maar niet te scheiden zaken. Wel heeft met de Schrift de bijzondere openbaring een permanente vorm gekregen.

In de meer recente gereformeerde dogmatiek van Van Genderen en Velema vinden we rond de leer van de Heilige Schrift een tweetal belangrijke hoofdstukken. Eerst vinden we een uitvoerig hoofdstuk over ‘De Openbaring’¹³ en direct daarna vinden we

Dr. Steenblok
volgt zelfde
gedachtegang

Dr. Steenblok

Dr. Van Genderen

9. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 37.

10. *NGB* art 3.

11. C. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 23.

12. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 22-23.

13. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 34-67.

een hoofdstuk over ‘De Heilige Schrift’¹⁴. De schrijvers van deze dogmatiek zien onderscheid, maar ook een nauwe relatie tussen de openbaring en de Heilige Schrift. ‘De openbaring van God en de Heilige Schrift zijn niet hetzelfde, ook de heilsopenbaring en de Heilige Schrift niet. De bijzondere openbaring omvat meer dan in de Bijbel staat, omdat niet alles te boek gesteld is wat geopenbaard is (Joh. 21:25).’¹⁵ Van Genderen en Velema onderstrepen de nauwe band tussen de Schrift en de bijzondere openbaring maar deze twee vallen niet samen. ‘De Schrift is dus dat deel van de bijzondere openbaring dat God voor alle tijden en voor alle mensen heeft bestemd.’¹⁶ De precieze verhouding tussen de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift moet nader worden onderzocht.¹⁷

1.1.4 *Opvatting van H. Bavinck*

In de monumentale dogmatiek van H. Bavinck is zeer veel aandacht voor de openbaring en de Heilige Schrift. Bavinck gaat uitvoerig in op het wezen en het begrip van de openbaring. Ook besteedt hij veel aandacht aan de openbaring en de Heilige Schrift¹⁸. De Schrift is de ‘dienstknechtsgestalte van de openbaring. Ja, het centrale feit van de openbaring, n.l. de incarnatie, leidt naar de Schrift heen.’¹⁹ Bavinck wijst erop dat de gereformeerde orthodoxie mogelijk te weinig aandacht heeft gehad voor het proces achter de totstandkoming van de Schrift. ‘De vroegere theologie liet de openbaring bijna geheel opgaan in de theopneustie²⁰, de gave der Schrift.’ Het nadeel van deze gedachte is dat het lijkt alsof de Schrift ‘plotseling uit den hemel is komen vallen’²¹.

Bavinck over
totstandkoming
Bijbel

14. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 68-119.

15. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 68

16. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 68.

17. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 68.

18. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 348-356.

19. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 352.

20. Theopneustie is een ander woord voor de inspiratie van de Schrift door de Heilige Geest.

21. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 352.

Een gedachte waartegen ook Kersten zich krachtig heeft verzet.²² Bavinck wijst er daarbij op dat de openbaring Gods ‘soms eerst eeuwen en jaren daarna beschreven’²³ werd. Sedert de afsluiting van de canon echter bestaat voor ons de heilsopenbaring ‘slechts in de vorm van de Heilige Schrift’²⁴. Een gedachte die we hierboven ook bij Steenblok tegenkwamen. De afsluiting van de canon hangt overigens samen met de vulling van de heilsgeschiedenis. De Schrift is niet zomaar een bundel boeken maar een getuigenis van God in deze wereld waarin de komst en het werk van Christus het hoogtepunt vormen. In de hoofdstukken 5 en 6, over de vorming van de canon, wordt daarop verder ingegaan.

1.1.5 *Moderne theologie*²⁵

Een geheel andere benadering vinden we in *Christelijk Geloof* van H. Berkhof²⁶, die veel aandacht geeft aan de openbaring²⁷. Berkhof²⁸ geeft aandacht aan allerlei aspecten van de openbaring maar de Schrift ziet hij niet zonder meer als een feilloze weergave van Gods heilsboodschap. ‘De Bijbel kan immers niet met de openbaring vereenzelvigd worden. Hij is de menselijke reactie erop. We ontmoeten de openbaring hier indirect, in de spiegel van het menselijke getuigenis. En wanneer dit getuigenis zelf alweer mede het product is van een vertolkingsgeschiedenis, moet van een dubbele indirectheid worden gesproken.’²⁹ Dubbel

Berkhof geeft veel aandacht aan openbaring

22. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 30. ‘De Bijbel is niet ergens door een engel uit de hemel op aarde gebracht, gelijk Mohammed van zijn koran beweert. Dit zou indruisen tegen het organisch Werk Gods.’ Kennelijk is het organische werk Gods voor Kersten belangrijk als we spreken over de Schrift.

23. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 353.

24. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 354.

25. Wat is moderne theologie? Daarover zijn de meningen verdeeld. Het verschil tussen moderne en klassieke theologie is dat de moderne theologie, onder invloed van de wijsbegeerte van Immanuel Kant, uitgaat van het geloof of de waarneming door christenen. Moderne theologen verdiepen zich in wat christenen geloven. Men kiest het uitgangspunt in de waarneming, de subjectiviteit. Klassieke theologie gaat uit van geopenbaarde waarheden en de inhoud ervan en de onderlinge samenhang (zie bijvoorbeeld Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 7).

26. Berkhof, *Christelijk geloof*.

27. Berkhof, *Christelijk geloof*, 41-308.

28. Hendrikus Berkhof (1914-1995) was hoogleraar te Leiden vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk en doceerde dogmatiek en Bijbelse theologie. Hij was een van de invloedrijkste Nederlandse theologen van de twintigste eeuw.

29. Berkhof, *Christelijk geloof*, 90.

betekent dus dat eerst de menselijke reactie op de openbaring moet worden overwogen en dat daarna de vertolking ervan in woorden en zinnen opnieuw een indirectheid scheidt. De Bijbel zou dus in zijn visie in dubbel opzicht een reactie zijn op Gods openbaring. Berkhof ziet daardoor een fundamenteel verschil tussen de openbaring aan de ene kant en de teboekstelling van de openbaring aan de andere kant. Hij brengt zelfs een zekere scheiding aan tussen de openbaring en de Bijbel. Het verschil tussen openbaring en de Bijbel gaat volgens Berkhof zover dat ‘iemand die een Bijbel in zijn zak heeft, niet zal zeggen dat hij Gods Woord in zijn zak heeft’³⁰. Openbaring en de Bijbel zijn ten diepste twee verschillende grootheden die wel een onderlinge relatie hebben maar niet zodanig dat gezegd kan worden dat de Bijbel Gods Woord is. Gods Woord is in de Bijbel, maar de Bijbel is niet geheel Gods Woord. Wat wel opvalt is dat Berkhof openbaring en de teboekstelling ervan in de Schrift in één hoofdstuk behandelt en dus dicht bij elkaar houdt. De kernvraag bij een dergelijke benadering is hoe we dan weten wat in de Schrift Gods betrouwbare Woord is en wat precies menselijke invulling. Het laat zich denken dat op deze manier een deur voor allerlei interpretaties van de Schrift opengaat.

1.1.6 Opvallende behandeling

In de *Christelijke Dogmatiek*³¹ een recent verschenen handboek over de geloofsleer, van G. van den Brink en C. van der Kooi, vinden we nog weer andere lijnen.³² In hoofdstuk 5, na het hoofdstuk over de triniteit en Gods Namen en eigenschappen, wordt expliciet gesproken over de openbaring. De schrijvers zien de openbaring, net als Berkhof, als een ontmoetingsgebeuren. Ontmoeting betekent dan dat naast de goddelijke openbaring ook het menselijke antwoord daarop fundamenteel is wil er sprake zijn van een geslaagde openbaring van God. Bovendien zijn er naast de Bijbel ook allerlei andere manieren waarop God Zichzelf, ook

Van den Brink
en Van der
Kooi: Open-
baring als
ontmoetings-
gebeuren

30. Berkhof, *Christelijk geloof*, 90.

31. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*.

32. Wij bestempelen deze dogmatiek als ‘modern’ omdat men zich vooral wil bezinnen op hetgeen christenen geloven. De gedachte aan geopenbaarde waarheden is op de achtergrond geraakt.

vandaag, openbaart. Er wordt gewezen op dromen, visioenen, kerkdiensten, liederen, etc.³³ De auteurs zijn daarbij van oordeel dat God in elke tijd ‘weer nieuwe inzichten tot ons mensen laat doordringen’³⁴. Overigens is voor deze nieuwe inzichten de canon het criterium. God gaat, aldus de schrijvers, niet meer terug achter Zijn definitieve openbaring in Jezus Christus.³⁵ Een openbaring is, volgens de auteurs, pas geslaagd als er werkelijk ‘iets is geland bij de ontvanger’³⁶. Vrijwel aan het eind van hun boek gaan de schrijvers in op de Heilige Schrift.³⁷ Boven dit hoofdstuk staat: De Bijbel-het boek van God en mensen. Hierdoor wordt het ontmoetingsgebeuren opnieuw onderstreept. De gedachte wordt geformuleerd dat de orthodoxe-protestantse Schriftvisie zou betekenen dat de Bijbel ‘kant en klaar uit de hemel is komen vallen’³⁸. De schrijvers zijn van oordeel dat de Bijbelinhoud ‘niet meer zondermeer samenvalt met onze eigen geloofsbeleving’³⁹. ‘Hoewel we ook van Abraham kunnen leren, wij zijn Abraham niet, maar leven in totaal andere culturele verhoudingen dan hij, hebben daardoor andere vragen en problemen en ook een andere geloofsbeleving.’⁴⁰ De schrijvers wijzen op de waarde van het kritisch-historisch onderzoek van de Bijbel en zien een vrij fundamenteel verschil tussen de openbaring en de Schrift. Het gezag van de Schrift hangt samen ‘met het heilskarakter van zijn inhoud, ofwel, dat gezag is soteriologisch bepaald’⁴¹. De Bijbel heeft in de *CD* gezag omdat hij getuigt van ‘het heilshandelen van God in Christus.’⁴² Op andere terreinen (ethiek en wetenschap) heeft de Schrift geen vergelijkbaar gezag. Het gaat over het heil in Christus.

33. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 154.

34. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 172.

35. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 172.

36. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 162.

37. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 483-516.

38. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 487.

39. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 488.

40. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 488.

41. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 511.

42. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 510.

1.1.7 Onderscheiden zaken

Openbaring en de Bijbel zijn onderscheiden zaken. We komen dit ook, zij het summier, tegen in de *Nederlandse Geloofsbelijdenis*. We lezen daar dat God Zijn knechten de profeten en de apostelen geboden (heeft) ‘Zijn geopenbaarde Woord bij geschrifte te stellen’⁴³. De belijdenis wijst dus op het geopenbaarde Woord en de teboekstelling ervan. Dit zijn onderscheiden, maar niet te scheiden zaken. Er kan bijvoorbeeld een verschil zijn in het tijdstip waarop de openbaring plaatsvindt, denk aan de schepping, en het tijdstip waarop het te boek wordt gesteld. Mozes heeft eeuwen later de eerste hoofdstukken van de Bijbel geschreven. Er liggen op het terrein van openbaring en de teboekstelling onderscheiden vragen. We willen daarom eerst dieper ingaan op de gedachte van openbaring en hoe de Bijbel daarover spreekt (paragraaf 2). In de tweede plaats willen we stilstaan bij het verschil tussen de algemene en de bijzondere openbaring (paragraaf 3). Dit verschil komen we onder meer tegen in artikel 2 van de *NGB* waar wordt beleden dat wij God door twee middelen leren kennen, namelijk door de schepping, onderhouding en regering van de gehele wereld ‘en klaarder en volkomener door Zijn Heilig Woord’⁴⁴. We gaan wat dieper in op de algemene openbaring, vooral omdat daarover mede onder invloed van Karl Barth een diepgaande discussie is ontstaan. In de derde plaats staan we stil bij de bijzondere openbaring (paragraaf 4). Dit is Gods Zelfopenbaring waarin wordt gesproken over Zijn heerlijkheid, Zijn daden (schepping en onderhouding). Deze openbaring is vastgelegd voor alle tijden en alle eeuwen in de Heilige Schrift, het beschreven Woord van God. In de vierde plaats vragen we aandacht voor de relatie tussen de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift (paragraaf 5). Ten slotte staan we stil bij het zelfgetuigenis van de Schrift. Dat is de vraag hoe de Bijbel over zichzelf spreekt als het gezaghebbende woord van God (paragraaf 6). We besluiten met een samenvatting en enkele conclusies (paragraaf 7).

Onderscheid
tussen open-
baring en
Bijbel

Indeling
hoofdstuk

43. *NGB* art. 3.

44. *NGB* art. 2.

1.2 Openbaring

1.2.1 *Waarheden*⁴⁵

Wat bedoelen we precies met openbaring? Zijn er naast waarneembare waarheden ook ‘geopenbaarde waarheden’⁴⁶? Wat zijn precies waarneembare waarheden? Laten we eerst een voorbeeld noemen. Wat een boom is kunnen we weten. We gaan naar een bos en we wijzen een boom aan. Een boom is een waarneembare waarheid. In de gewone wetenschap is de waarneming een belangrijk middel om tot kennis van zaken te komen. Gewone wetenschappers stellen theorieën op en gaan na of de theorie strookt met feiten, de waarnemingen. Zijn er naast of achter de waarneembare feiten ook nog andere zaken? Reeds een oppervlakkige lezing van de Bijbel doet ons dat vermoeden. We lezen over engelen, wonderen, God Die een Geest is, een schepping ‘in den beginne’, Jezus Die zegt dat Hij God is, een apostel die is opgetrokken in de hemel ... en tal van andere zaken die onze waarneming te boven gaan. We noemen dat geopenbaarde waarheden.

Wat zijn eigenlijk geopenbaarde waarheden? Enkele voorbeelden kunnen dat duidelijk maken. We weten dat er een kosmos is. Ieder die wil nadenken en rondkijken kan de zaken van de kosmos waarnemen. Er is een atmosfeer, een aarde, sterren en tal van andere zaken. Hoe is deze kosmos ontstaan? De kosmos heeft een begin, zo leert inmiddels ook de wetenschap. De moderne wetenschap spreekt dan over een Big Bang, het begin van de kosmos, die daarna via een proces van miljarden jaren zou zijn ontstaan. Wij verwerpen een dergelijke gedachte. De Schrift leert ons iets over het begin van de kosmos. In Genesis 1:1 lezen we dat God de hemel en de aarde geschapen heeft.⁴⁷ Het bestaan van de kosmos is een waarneembare waarheid. Dat deze wereld

Geopenbaarde
waarheden

45. Kersten ziet het als de taak van de dogmatiek om de inhoud en de onderliggende samenhang van de geopenbaarde waarheden te bestuderen, Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 7.

46. Kersten gebruikt, in navolging van H. Bavinck, het woord ‘geopenbaarde waarheden’. Dogmatiek is volgens hem ‘een stelselmatige beschrijving van de inhoud en het onderlinge verband der in Gods Woord geopenbaarde waarheden’ (Kersten, 1947, 7).

47. Gen. 1:1.

door God geschapen is noemen we een geopenbaarde waarheid. Een ander voorbeeld kan dit nog onderstrepen. We weten dat 2000 jaar geleden de Heere Jezus naar de aarde is gekomen. De mensen in Nazareth noemden Hem ‘de timmerman, de Zoon van Maria’⁴⁸. De Heere Jezus heeft dus echt geleefd. Dat is bekend uit de Bijbel en ook de geschiedwetenschap onderstreept dit. Het is dus een waargenomen feit dat er een mens is geweest die de naam Jezus droeg en die gestorven is aan het kruis, na een vonnis door de stadhouder Pontius Pilatus. De Heere Jezus is echter ook God. Hij is God en mens in één Persoon. De godheid van de Heere wordt ons geopenbaard. Ook weten wij vanuit de openbaring dat de Heere weer is opgestaan uit de doden. De apostelen hebben de opgestane Heere gezien en er wordt in de Bijbel verslag van gedaan. De opstanding van Christus uit de doden is ons bekend vanuit de openbaring. Er is dus rond de Persoon van de Middelaar een waarneembare waarheid en een geopenbaarde waarheid. Het wezen van Zijn Persoon wordt ons in de openbaring bekendgemaakt. De openbaring geeft duidelijkheid over tal van zaken die we tegenkomen. Het is een licht dat schijnt in de duisternis.⁴⁹ Wat verstaan we nu onder de openbaring?

1.2.2 *Openbaring en kennen*

We lezen in Johannes 17:3 dat het eeuwige of goddelijke leven bestaat in de kennis van God en de Heere Jezus Die door God de Vader gezonden is. Calvijn wijst erop dat de ‘hele hoofdinhoud van onze wijsheid... bestaat eigenlijk maar uit twee delen: kennis van God en kennis van onszelf’⁵⁰. Kennis, in de zin van ervaringskennis, is dus belangrijk voor de ware vroomheid. Kennis komt in de eerste plaats tot stand doordat bepaalde zaken worden bekendgemaakt of geopenbaard. Bavinck wijst erop dat de openbaring het *principium externum*⁵¹ van de religie of de kennis van God is. Zonder openbaring is er geen kennis van God mogelijk. Kersten, die hierin Bavinck volgt, formuleert in zijn dogmatiek als volgt:

48. Mar. 6:3.

49. Joh. 1:5.

50. Calvijn, *Institutie* I.I.I.I.

51. Het principium externum (namelijk het getuigenis van de Schrift) stelt hij naast het principium internum (het innerlijk getuigenis van de Geest).

Geloof nodig
om openbaring
te verstaan

‘Alleen wat God van Zichzelf meedeelde, kan de mens van Hem weten en alleen nog maar met ware kennis, als de Heilige Geest het verduisterde verstand verlicht.’⁵² Openbaring betekent dus dat God, soeverein, Zichzelf bekendmaakt. Ook maakt God in Zijn openbaring duidelijk wat de mens ten diepste is, wat zijn bestemming is en veel andere zaken. De openbaring van God gaat vooral over het heil voor mensen. Openbaring is een vrije daad van God omtrent Zichzelf en Zijn werken. De openbaring moet echter ook verstaan worden, erkend worden. Daartoe is geloof nodig. De verlichting van het verstand, of het geloof, noemt Bavinck het *principium internum* van de ware religie. Zonder geloof kunnen we ten diepste niet tot kennis van Gods geopenbaarde waarheden komen. Hooguit komen we tot enig historieel besef van de waarheden. Door het geloof echter wordt de openbaring van God verstaan. Kersten noemt dit ware kennis van God Zelf. Openbaring en geloof zijn dus twee wezenlijke zaken voor de kennis van God en goddelijke zaken. Zonder openbaring en geloof is er geen kennis van God mogelijk. Openbaring is de grond voor de oprechte kennis Gods.

Bijbel over
openbaring en
openbaren

1.2.3 Schriftgegevens

Hoe spreekt de Schrift over de openbaring? Welke zaken kunnen we in de Bijbel over de openbaring lezen? Slaan we de concordantie op, dan komen we het werkwoord ‘openbaren’ en het zelfstandig naamwoord ‘openbaring’ veel tegen. Zo lezen we in Genesis 35:7 dat God Jakob in Bethel ‘geopenbaard geweest’ is. In Deuteronomium 29:29 lezen we dat de geopenbaarde dingen ‘zijn voor ons en onze kinderen tot in eeuwigheid’. Op tal van andere plaatsen komen we deze woorden tegen. Een van de grote en indringende openbaringsmomenten in het Oude Testament is ongetwijfeld de wetgeving op de Sinai. We kunnen ervan lezen in Exodus 20.

Ook in het Nieuwe Testament komen we de begrippen openbaren en openbaring regelmatig tegen. In het Evangelie van Christus wordt, naar het woord van Paulus, de rechtvaardigheid Gods

52. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 53.

geopenbaard.⁵³ Gods openbaring bereikt in Christus, de Zoon van God, het hoogtepunt.⁵⁴ Er loopt een lijn van Genesis 3:15 (moederbelofte) naar Lukas 2:7 (geboorte van Christus).

Het Hebreeuwse grondwoord voor openbaren is *gala* en kan zoveel betekenen als een verschijning van God aan een mens. Zo lezen we in 1 Samuël 3 dat de Heere Zich aan Samuël openbaarde.⁵⁵ Openbaren heeft hier de gedachte van bekendmaken door spreken. ‘Samuël ontvangt een onthulling over de toekomst van Eli’s huis.’⁵⁶ Het Griekse woord voor openbaren is *apokaluptein* en heeft de betekenis van het wegnemen van een bedekking. Ook gebruikt het Nieuwe Testament wel woorden als ‘verschijnen’, ‘bekendmaken’, ‘zeggen’. God geeft door Zijn openbaring inzage in Zijn heilshandelen en in de toekomst.⁵⁷ De boodschap van de verlossing door het heilswerk van Christus en het ware geloof is voor ‘de wijzen en verstandigen verborgen maar wordt aan de kinderkens geopenbaard’⁵⁸.

1.2.4 Heilsdaden van God

Het gaat bij openbaring dus over zaken die ons bekend worden gemaakt en die we anders niet hadden geweten. De nadruk, hoewel niet uitsluitend, ligt in de openbaring op de verlossing, het heil. Het overgrote deel van de openbaring gaat over de heilsdaden van God in deze wereld. Daarnaast zijn er ook grote machtsdaden die God bekendmaakt. We kunnen daarbij denken aan de schepping en onderhouding van deze wereld. Door woorden en daden heeft God Zichzelf, Zijn heerlijkheid, macht en deugden en Zijn heil in de geschiedenis van de mensheid bekendgemaakt. Los van Zijn openbaring tasten we in een diepe duisternis over oorsprong, bedoeling en wezen van de mens en de schepping. Door de openbaring krijgen schepping en toekomst een duidelijke bestemming en doel. De nadruk valt, zoals gezegd, op Gods heilsdaden.

Openbaring
gaat vooral
over heil en
verlossing

53. Rom. 1:17.

54. Matth. 11:27; Joh. 1:18.

55. 1 Sam. 3:21.

56. Noordergraaf e.a., *Woordenboek voor bijbellezers*, 439.

57. Noordergraaf e.a., *Woordenboek voor bijbellezers*, 439.

58. Matth. 11:25.

Hebreeën 1:1 is kerntekst

God spreekt vaak en op velerlei wijze

Definitie van openbaring

We lezen in Hebreeën 1:1 over Gods spreken in deze wereld: ‘God voortijds veelmaals en op velerlei wijze tot de vaders gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon.’ Deze kerntekst wijst op het heilrijke spreken van God in een verloren wereld. Er wordt gezegd dat God *voortijds*, voor de tijd van het Nieuwe Testament, heeft gesproken. Reeds voor de komst van Christus was Zijn komen door God beloofd. Ook wordt gezegd dat God *veelmaals (vaak)* heeft gesproken. Vanaf de schepping, de roeping van Abraham, de uittocht uit Egypte, de boodschap van de profeten en keer op keer heeft God gesproken in de geschiedenis. God heeft ook op *velerlei wijze* gesproken. De Heere heeft Zelf gesproken; profeten hebben gesproken; ceremoniën waren een sprake en Zijn daden zijn allemaal uitingen van Zijn spreken in deze wereld. Aan de teboekstelling van de woorden Gods en de daden Gods in de Schrift is een lange geschiedenis voorafgegaan. Mozes begon zijn werk vele eeuwen na de schepping. Abraham leefde ongeveer 500 jaar voor de uittocht en de teboekstelling van de openbaring door de Heilige Geest, Die daarvoor gebruikmaakte van Mozes, de eerste Bijbelschrijver. Eeuwenlang heeft de kerk zonder het geschreven Woord van God bestaan. Het is een voorrecht van het Nieuwe Verbond dat God Zijn heilswaarden onfeilbaar en blijvend heeft vastgelegd in de Heilige Schrift, de Bijbel.⁵⁹ In aansluiting bij Steenblok zouden we daarom openbaring willen definiëren als de ‘bekendmaking van God van Zichzelf aan het redelijke schepsel’⁶⁰. God maakt Zich bekend in Zijn werken in de schepping en de verlossing. De openbaring van God is meer dan heilsopenbaring. God maakt Zich daarbij in woorden en daden bekend. In aansluiting bij Van Genderen en Velema willen we wijzen op een aantal aspecten van de openbaring. We wijzen op de *oorsprong, inhoud, wijze, voortgang en doel* van de openbaring van God.⁶¹

59. Before there was Scripture there was divine revelation. And without divine revelation there could be no Scripture. These are two of the most fundamental tentes in the evangelical doctrine of the Scripture. Feinberg, *Light in a dark place, the doctrine of scripture*, 31.

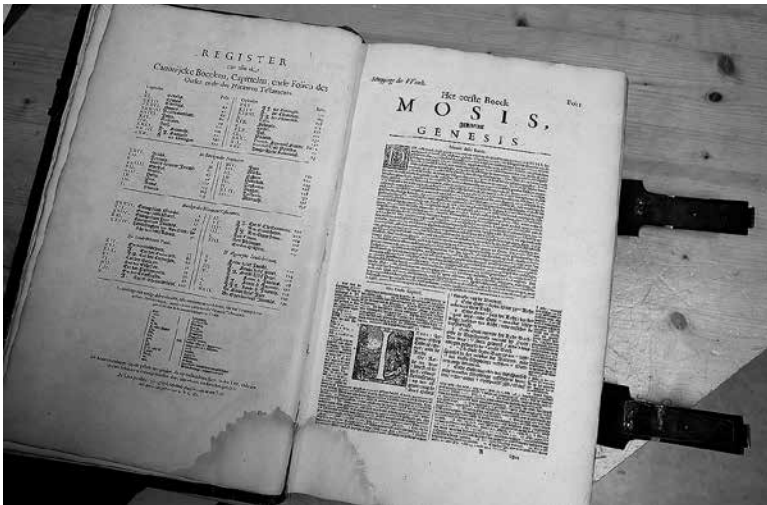
60. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 20.

61. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 37.

1.2.5 Aspecten van de openbaring

1. De oorsprong van de openbaring. De openbaring gaat van God uit. De Schrift opent met de beschrijving van de schepping. Het valt op dat deze direct aan God wordt toegeschreven. De eerste daad waar de Bijbel over spreekt komt uit God. ‘In den beginne schiep God den hemel en de aarde’ (Gen. 1:1). Onze kosmos heeft niet alleen een begin maar ook een Schepper.⁶² Na de zondeval zoekt God de zondige mensen op. Het heilshandelen van God gaat volledig van God Zelf uit (Gen. 3:9 en 15). In Genesis 6 lezen we over de doorwerking van de zonde. Het is echter God Die een mensenkind opzoekt. ‘Toen berouwde het den HEERE dat Hij den mens op de aarde gemaakt had, en het smartte Hem aan Zijn hart’ (Gen. 6:6). In Genesis 12 maakt God een nieuw begin met Abram. Het is God Die hem roept. In schepping, verlossing en voleinding gaat het initiatief steeds van God uit. De openbaring van Gods macht, heerlijkheid en genade vindt zijn oorsprong in God Zelf. Machtig en soeverein zien en horen we God spreken op de Sinaï. Ook de bedeling van Gods genade onder Israël vindt zijn oorsprong in God. ‘Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb’ (Ex. 20:2). De Heere openbaart Zich omdat Hij het wil. God bepaalt

Oorsprong van
de openbaring

God openbaart Zich aan Mozes met de Naam IK ZAL ZIJN DIE IK ZIJN ZAL!

62. Rom. 1:25.

ook het tijdstip van Zijn openbaring. In het Nieuwe Testament liggen de lijnen niet anders. In Johannes 1:1 wordt geleerd dat het Woord in den beginne was. Paulus schrijft dat de bediening der verzoening uit God is (2 Kor. 5:18). In Romeinen 11:36, waar het onder andere gaat over de toekomst van Israël, lezen we dat alles uit God is.

Inhoud van de openbaring

2. De inhoud van de openbaring. God openbaart Zichzelf. Het zijn vooral de Namen en eigenschappen waarin God Zichzelf bekendmaakt in deze wereld. Reeds in de eerste tekst van de Bijbel horen we over God (Elohiem) en verder lezen we over Gods grote Naam, HEERE. In deze Naam komen Gods trouw en goedheid naar voren. In Exodus 3:14 openbaart God Zich aan Mozes met deze Naam: 'En God zeide tot Mozes: IK ZAL ZIJN DIE IK ZIJN ZAL! Ook zeide Hij: Alzo zult gij tot de kinderen Israëls zeggen: IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden!' In de Psalmen lezen we dat de Heere Zijn volmaaktheden aan de mensen openbaart. De Heere openbaart Zichzelf, Zijn macht en glorie en ook Zijn heil en Zijn gerechtigheid. 'De HEERE heeft Zijn heil bekendgemaakt, Hij heeft Zijn gerechtigheid geopenbaard voor de ogen der heidenen' (Ps. 98:2). Hoewel het heilskarakter van de openbaring belangrijk is, is dit niet het enige wat God openbaart. In het Nieuwe Testament komen we belangrijke openbaringsmomenten tegen. Zeer belangrijk is de doop van Christus in de Jordaan. Vanuit de hemel horen we een stem die zegt: 'Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb' (Matth. 3:17). Uit het verband blijkt dat we te doen hebben met woorden van God de Vader. Verder lezen we op veel plaatsen over de bekendwording van God in deze wereld. Petrus belijdt dat Jezus is de Christus, de Zoon van de levende God. Door God de Vader is hem deze wetenschap geopenbaard.⁶³ Op allerlei wijze kan de inhoud van de openbaring worden samengevat. We horen over schepping, zonde, verlossing en voleinding. We lezen over God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest. We lezen over belofte en vervulling. We lezen over het eeuwige leven dat bestaat in de kennis van de waarachtige God en Jezus Christus

63. Matth. 16:16-17.

Die door de Vader gezonden is.⁶⁴ Op een machtige wijze openbaart God Zichzelf aan de Sinai.⁶⁵ Dit Zelfgetuigenis komen we in de Psalmen voortdurend tegen.⁶⁶

3. De wijze van Gods openbaring. God openbaart Zich door woorden en daden.⁶⁷ De woorden Gods komen we op tal van plaatsen in de Bijbel tegen. God sprak tot Abram en hij ging naar het land dat God hem wijzen zou.⁶⁸ Bij de Sinai maakt God Zijn verbond en Zijn wet bekend.⁶⁹ De daden Gods in deze wereld beginnen bij de schepping van hemel en aarde.⁷⁰ Een lange reeks van goddelijke machts- en verlossingsdaden wordt in het Oude Testament beschreven. We horen van aartsvaders, het volk Israël, koningen, profeten en andere zaken. De heilsgeschiedenis voltrekt zich door daden en woorden in deze wereld. Geleidelijk worden ook steeds weer elementen toegevoegd. Bij Noach lezen we voor het eerst over het verbond.⁷¹ Daarna lezen we over de besnijdenis.⁷² Weer verder lezen we over de verkiezing.⁷³ In het Nieuwe Testament komt de Godsopenbaring ook weer in woorden en daden tot ons. De Heere Jezus heeft als Profeet de woorden van het Koninkrijk der hemelen gesproken. We lezen over Zijn doop in de Jordaan, Zijn weg in deze wereld, Zijn onderwijs aan Israël, Zijn opdracht aan de discipelen, Zijn overgave aan het kruis en Zijn opstanding en heerlijkheid. Christus onderstreept Zijn macht en autoriteit met daden, zoals wonderen. De vleeswording van het Woord, de overgave in de dood en de opstanding van Christus uit de doden vormen het hart van de Bijbelse boodschap. Christus heeft ons God de Vader geopenbaard.⁷⁴

Wijze van de openbaring

64. Joh. 17:3.

65. Ex. 34:6-7.

66. Zie bijvoorbeeld Psalm 103.

67. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 38.

68. Gen. 12:1-3.

69. Ex. 20:1 ev.

70. Gen. 1:1.

71. Gen. 6:18.

72. Gen. 17:10.

73. Gen. 24:23; Rom. 9:13.

74. Joh. 1:18.

Voortgang van de openbaring

4. De voortgang van de openbaring. De openbaring doorloopt een geschiedenis. We spreken over de geschiedenis van de Godsopenbaring. In de Bijbelse Theologie⁷⁵, een tak van Bijbelwetenschap die in de vorige eeuw tot grote bloei is gekomen, wordt daar dieper op ingegaan. Het Oude Testament is de boodschap van de beloofde Christus. Steeds duidelijker worden de Persoon en het werk van de Middelaar aangewezen. Dingen die voor ons nog wat duister zijn in het Oude Testament⁷⁶ worden zeer duidelijk in het Nieuwe Testament geopenbaard. Stap voor stap wordt de heilsboodschap van God in de openbaring duidelijk. De openbaring is ten slotte volkomen en definitief⁷⁷ met de komst van Christus in het vlees. Het onderwijs in de apostolische brieven sluit de heilsopenbaring af. Er mag aan de woorden Gods niet worden toe- of afgedaan.⁷⁸ De boodschap van de Schrift is op de toekomst gericht en strekt zich uit naar de voleinding. Christus is met Zijn kerk tot aan de voleinding der wereld.⁷⁹ De openbaring is vanaf Genesis 1:1 tot en met Openbaring 22 progressief van aard. Vanuit de kern van de boodschap worden in de loop van de openbaringsgeschiedenis dingen verder uitgelegd, verduidelijkt en ingevuld. Voor de uitleg van Gods Woord is vergelijking van Schrift met Schrift van fundamenteel belang. Gods Woord is haar eigen uitlegger.

Doel van de openbaring

5. Het doel van de openbaring. Het doel van de openbaring is kennis van God. Een zaligspreking ligt in de kennis van God en het wandelen voor Zijn aangezicht. ‘Welgelukzalig is het volk hetwelk het geklank kent; o HEERE, zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen’ (Ps. 89:16). Het eeuwige leven bestaat in de kennis van God en Jezus Christus Die door de Vader gezonden

75. Zie uitvoerig Geerhardus Vos, *Biblical Theology*. Vos wijst erop dat ‘History of Special Revelation’ mogelijk een betere naam is voor dit vakgebied dan ‘Biblical Theology’. Dit vakgebied heeft de laatste jaren een zeer grote ontwikkeling doorgemaakt en veel nieuwe inzichten opgeleverd over de inhoud van de Godsopenbaring.

76. NGB art. 9.

77. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 39.

78. Openb. 22:19.

79. Matth. 28:20.

is.⁸⁰ Kennis heeft in de Schrift altijd de gedachte van ervarings- of geloofskennis. Het hoogste goed bestaat in het nabij God te wezen.⁸¹ De belofte van het genadeverbond is het wonen van de Heere bij Zijn volk.⁸²

Openbaring is fundamenteel voor het verstaan van de Schrift. In de Schrift ontmoeten we God, Die Zich in woorden en daden openbaart. In Zijn openbaring daalt God, Die een Geest is, af tot mensen en maakt Hij Zich in hoorbare woorden en zichtbare daden bekend. God past Zich in Zijn openbaring aan bij ons bevattingsvermogen. In de theologie gebruiken we hiervoor het woord ‘accommodatie’. God past Zich als het ware aan zodat mensen Hem kunnen kennen. ‘In de openbaring wendt God Zich tot de mens en in de religie wendt de mens zich tot God.’⁸³ Wij kunnen God niet begrijpen in de zin van doorgronden. God is geen mens of geschapen wezen (engel). Hij is de ondoorgrondelijke Schepper. De mens is schepsel en afhankelijk van zijn Schepper. Wel kunnen we God kennen in de dingen waarin Hij Zich openbaart. Zo weten we uit de Schrift dat God een wezen heeft en een Geest is. God is een Geest en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in Geest en waarheid. God spreekt en handelt echter wel. We lezen in Genesis 1:3: ‘En God zeide ...’ De kanttekenaar op de Statenvertaling wijst erop dat hiermee bedoeld wordt Gods ‘wil, Zijn bevel en daad’⁸⁴. Ook lezen we in Genesis 1:4: ‘En God zag het licht ...’ Bij het woordje ‘zag’ merkt de kanttekenaar op: ‘Dit is op menselijke wijze van God gesproken.’⁸⁵ Gods hand, Gods oog, Gods ingewand en tal van uitdrukkingen meer is aanpassing van Gods spreken (accommodatie) aan ons menselijke verstaan. Openbaring is ten diepste Gods neerbuigende goedheid naar geschapen en, na de zondeval, zondige mensen. Het is God, Die in Zijn openbaring het schepsel opzoekt, de wet stelt en heil bekendmaakt.

Openbaring
fundamenteel
voor verstaan
Schrift

80. Joh. 17:3.

81. Ps. 73:28.

82. Jer. 32:38.

83. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 52.

84. Statenvertaling, Kanttekening 10 op Gen. 1:3.

85. Statenvertaling, Kanttekening op Gen. 1:4.

1.3 De algemene openbaring.

1.3.1 *Realiteit van de algemene openbaring*

Hoe maakt God Zichzelf in Zijn openbaring bekend? Is er naast Gods bekendheid vanuit de Schrift en Zijn bijzondere spreken ook nog een meer algemene kennis van God mogelijk? En kunnen ook alle mensen in die algemene kennis van God delen? ‘De vraag, die alle strijd momenteel beheerst, is deze: is er een natuurlijke kennis van God en Zijn wil mogelijk buiten de openbaring in Jezus Christus om?’⁸⁶ Deze vraag klemt omdat het in de Schrift en de geloofsleer ten diepste gaat om ‘de kennis Gods’⁸⁷. Enkele voorbeelden maken wellicht duidelijk wat met algemene openbaring wordt bedoeld. Abram had God horen spreken en wist dus van God en Zijn heilrijke bedoelingen. God had hem beloofd dat hij tot zegen zou zijn voor de gehele mensheid.⁸⁸ Maar wist zijn vader, Terah, ook van het bestaan van God? Paulus sprak op de Areopagus met de Grieken, maar wisten deze mensen ook van het bestaan van God? En hoe waren ze dan aan die kennis gekomen? Wij weten van Gods bestaan uit de Bijbel. Maar hebben heidenen ook kennis van God Die hemel en aarde gemaakt heeft? En hoe komen mensen dan aan die kennis? Zijn ze ermee geboren? Hebben ze die in de loop van hun leven opgedaan? Hebben kinderen het van hun ouders gehoord? Of hebben mensen elkaar het bestaan van een God aangepreft, zoals door atheïsten vaak wordt gesteld? En is afgoderij mogelijk een verbasterde kennis van de enige ware God, Die Zich in Zijn Woord openbaart? Dit zijn de vragen die we behandelen onder het begrip *algemene openbaring*. Het gaat dus bij de algemene openbaring om kennis van God, los van het Woord en de heilsopenbaring in Christus Jezus. Algemeen betekent dus voor ieder beschikbaar en los van de heilsopenbaring.

1.3.2 *Tweevoudige openbaring*

Het eerste wat we kunnen vaststellen is dat eeuwenlang, op grond van de Schrift, de kerk een tweevoudige openbaring van God

86. Berkouwer, *Dogmatische Studiën, de algemene openbaring*, 12.

87. Berkouwer, *Dogmatische Studiën, de algemene openbaring*, 12.

88. Gen. 12:3.

heeft aangenomen. In de gereformeerde theologie is het daarom bijna vanzelfsprekend geweest om ‘onderscheid te maken tussen algemene en bijzondere openbaring’⁸⁹. Ook in onze *Nederlandse Geloofsbelijdenis* komen we deze onderscheiding tegen. We lezen in artikel 2 van de belijdenis, met verwijzing naar Romeinen 1:20, dat God ‘door twee middelen’⁹⁰ wordt gekend. Deze kennis van God komt tot uitdrukking in de schepping, onderhouding en regering van de wereld en is genoegzaam om de mensen ‘alle onschuld te benemen’⁹¹. God is echter ‘klaarder en volkomener te kennen door Zijn heilig en goddelijk Woord’⁹². Daarin openbaart God Zichzelf tot Zijn eer en tot zaligheid van de Zijnen. Het *principium externum* (Bavinck) van de algemene openbaring is, volgens de *NGB*, kennelijk de schepping en onderhouding van deze wereld.

Het is echter wel belangrijk om de algemene openbaring en de daarmee gepaard gaande kennis van God op een juiste wijze te waarderen. Kersten wijst op een tweetal belangrijke dwalingen. In de eerste plaats moeten we ertegen waken om de natuurlijke Godskennis genoegzaam te laten zijn tot zaligheid. De gedachte dat ‘als zou de mens met zijn blote rede van de bovennatuurlijke waarheden Gods kunnen oordelen en ter zaligheid geloven’⁹³ moet krachtig worden afgewezen. Het heil komt alleen via de bijzondere openbaring en door de teboekstelling ervan in de Schrift tot ons. Het opgaan in de natuurlijke Godskennis, zoals in het modernisme het geval is, voert volgens Kersten terug naar het heidendom.⁹⁴

Aan de andere kant moet ook de miskennis van de natuurlijke Godskennis worden afgewezen. De miskennis van de natuurlijke Godskennis, die Kersten signaleert bij de wederdopers, doet tekort aan de roeping van de kerk om een licht te zijn in deze geschapen wereld. ‘Hoewel niet van de wereld, is Gods uitver-

89. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 53.

90. *NGB* art. 2.

91. *NGB* art. 2.

92. *NGB* art. 2.

93. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 17.

94. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 17.

Tweevoudige
openbaring van
God: Schepping
en Woord

Natuurlijke
godskennis
niet genoeg tot
zaligheid

Waken voor
miskennis
natuurlijke
godskennis

koren volk wel in de wereld. Maar de wederdopers willen zich aan de wereld onttrekken en prediken mitsdien onthouding en terugtrekking uit de wereld. Ze zetten het licht onder een korenmaat en het zout maken ze smakeloos. Daartoe komen ze door de miskenning van de natuurlijke Godskennis, die hoewel niet genoegzaam tot zaligheid, evenwel door God de mens gelaten en van grote betekenis is voor het voortbestaan der wereld en voor de prediking van het Evangelie.⁹⁵ Ontkenning van de algemene openbaring heeft ingrijpende gevolgen voor het zicht op de geschapen werkelijkheid. De overschatting van de algemene openbaring voert tot miskenning van de bijzondere openbaring van God in de Schrift. Men zou dan tot de gedachte kunnen komen dat er los van de Bijbel ook wel heil is te verkrijgen. Het miskent de noodzaak van de Schrift tot zaligheid. De onderschatting van de algemene openbaring 'doet tekort aan de roeping, die Gods volk in de wereld heeft te vervullen'⁹⁶. Onderschatting brengt ook met zich mee dat mensen mogelijk te verontschuldigen zijn in het oordeel Gods, hetgeen door Paulus wordt weerlegd.⁹⁷

1.3.3 *Betekenis van de algemene openbaring*

Maar kent de Schrift ook een kennis van God, buiten Zijn heilsopenbaring in Christus om? Wat is de Schriftuurlijke grondslag voor zaken als algemene openbaring en natuurlijke kennis van God? Karl Barth heeft, in felle reactie op de vrijzinnige theologie van zijn dagen, deze vraag ontkennend beantwoord. Berkouwer spreekt in dit verband over het 'offensief van Karl Barth'⁹⁸. Voor Barth is er alleen en uitsluitend de openbaring van God in Christus Jezus. De schepping bijvoorbeeld is bij Barth een heilsdaad van God en niet, zoals in de gereformeerde theologie gebruikelijk, een openbaring van Zijn macht en opperheerschappij.

95. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 18.

96. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 18.

97. Rom. 1:21 waar Paulus betoogt dat mensen los van de bijzondere openbaring God wel kennen maar Hem niet hebben verheerlijkt en daarom schuldig staan voor Hem (Rom. 1:18).

98. Berkouwer, *Dogmatische Studiën, de algemene openbaring*, 14 e.v.

Is er sprake van een algemene openbaring, en zo ja, wat is de betekenis ervan voor de mensheid in het algemeen? Voor een antwoord op deze vraag wenden we ons tot de Schrift. Er is een aantal plaatsen dat overweging verdient. In de eerste plaats kunnen we wijzen op Psalm 19:2-6. De dichter ziet in de hemel het werk van Gods handen. Dag in dag uit is er een universele roep van God in deze wereld over het werk van Zijn handen. Deze roepstem in de schepping maakt echter niet wijs tot zaligheid. Ze leert ons Gods ontferming in Christus niet kennen. De wet (thora) van de Heere bekeert de ziel.⁹⁹ Ook in Psalm 29 en 104, de zogenoemde natuurpsalmen, komen we de gedachte tegen aan Gods werken in de schepping en dat Hij Zich daardoor openbaart. Het zijn echter wel gelovigen die deze bekendmaking van God door Zijn werken verstaan en kunnen duiden. ‘De dichters van deze psalmen zijn gelovige Israëlieten, die hun God kennen uit Zijn heilopenbaring en die Zijn werk overal herkennen, want het draagt het merk van Zijn grootheid en goedheid.’¹⁰⁰ Het is dus niet zo dat ieder mens aan de hand van de omringende werkelijkheid kan concluderen tot een schepping met een Schepper. De huidige mensheid en wetenschap laten meer het tegenovergestelde zien. Een andere opmerkelijke Schriftplaats is in dit verband Handelingen 14:10-17. We lezen daar dat Paulus in Lystre een kreupele man geneest. Als reactie willen de scharen hem goddelijke eer bewijzen. Paulus wijst erop dat het de bedoeling is dat mensen zich van deze ijdelheid bekeren om mensen (bijvoorbeeld de Romeinse keizer) als God te vereren. Hoewel de mensen Gods roepstem niet goed verstaan en overgaan tot afgoderij is het wel Gods goedheid die daar bekend wordt. Dankzij de goedheid van God leven mensen en werd de kreupele man genezen. Kennelijk was dit voor Paulus en zijn hoorders evident. Wonderen hebben een goddelijke oorsprong. In Handelingen 17:15-34, een derde belangrijke Schriftplaats, vinden we Paulus op zijn tweede zendingsreis in gesprek met de mannen van Athene. Paulus probeert de aandacht van zijn hoorders te trekken ‘door de taal te spreken die de Grieken verstaan’¹⁰¹. Kennelijk heeft de waarheid dat God

99. Ps. 19:8.

100. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 58.

101. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 57.

Psalm 19 en 29

Handelingen 14

Handelingen 17

bestaat en dat ‘Hij niet ver is van een iegelijk van ons’¹⁰² zich ook aan de Grieken opgedrongen. Er is blijkbaar in de gedachten van de hoorders een besef van de godheid, maar de heidense hoorders moeten wel van de gedachte worden verlost dat de godheid goud of zilver gelijk is. God heeft de tijden van onwetendheid overzien en roept mensen op tot bekering. Door een Man, Christus, Die Hij daartoe gesteld heeft. Het betoog van Paulus loopt uiteindelijk uit op de verkondiging van Jezus Christus, de Heere. Er is echter wel een algemeen besef van het bestaan van een godheid. De Griekse poëten wezen daar reeds op in hun werken en kennelijk zijn de hoorders van Paulus het daarmee eens.

1.3.4 Romeinen 1:18-21

Over de algemene kennis van God spreekt Paulus het uitvoerigst in Romeinen 1:18-21 en Rom. 2:14-16. We lezen in Romeinen 1 dat de toorn van God wordt geopenbaard van de hemel omdat de mensen Gods waarheid in ongerechtigheid, met opzet, ‘ten onder houden’. Het mensdom kent God, omdat Hij Zich heeft geopenbaard (vers 19). De openbaring behelst ‘Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid’ (vers 20). Daarom zijn mensen schuldig en niet te verontschuldigen. Ze kennen God, maar hebben Hem, Die Zich heeft geopenbaard, niet verheerlijkt (vers 21). Mensen kennen dus God, maar de kennis waar Paulus hier op doelt is beperkt. Elders (1 Kor. 1:21) wijst de apostel erop dat de wereld de wijsheid Gods niet heeft gekend. Calvijn tekent hierbij aan dat de heidenen een lagere trap van kennis omtrent God hebben. Bovendien wordt de kennis verdrongen en verbasterd en onttaardt die in afgoderij. Er is dus een zekere kennis van Gods bestaan en deugden. Die kennis echter is niet genoeg tot zaligheid. Ze stelt de mens wel schuldig voor God. In Romeinen 2:14-16 wijst Paulus erop dat de heidenen door hun wetten en normen tonen dat het werk der wet in hun harten geschreven is.¹⁰³ Krachtens schepping weten de heidenen een deel van ‘de inhoud van de wet’¹⁰⁴. Heidenen worden kennelijk ‘innerlijk gedrongen om te doen wat de wet gebiedt’¹⁰⁵.

¹⁰². Hand. 17:27.

¹⁰³. Rom. 2:15.

¹⁰⁴. Statenvertaling, Kanttekening bij Rom. 2:15, nummer 37.

¹⁰⁵. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 57.

Samenvattend kan gezegd worden dat er een algemene kennis van God is. Er is een ‘van God in elke mensenziel geschonken indruk van het bestaan van een hoger wezen’¹⁰⁶. Een atheïst wordt gemaakt en niet geboren. ‘Moedwillig, tegen de spraak zijner consciëntie in, loochent hij het bestaan van een hoger Wezen.’¹⁰⁷ Wel kunnen we met J.H. Bavinck stellen dat de mens een religieus besef heeft maar dat mensen de bewustheid van die openbaring kunnen verdringen.¹⁰⁸ ‘Dit besef kristalliseert zich rondom een aantal specifieke kernen als het totaliteitsbesef, de normgedachte, de betrokkenheid op een hogere macht, de verlossingsgedachte en het besef van de levensleiding.’¹⁰⁹ In de *Christelijke Dogmatiek* wordt erop gewezen dat Paulus in Romeinen 1 eenvoudig betoogt ‘dat God zich universeel bekendmaakt in zijn werken, en dat de heidenen daar minstens een rudimentair godsbesef aan ontleen, dat zij daarom niet te verontschuldigen zijn wanneer ze dat godsbesef onderdrukken en verdraaien, en dat de heidenen daarom net als de Joden Jezus Christus nodig hebben.’¹¹⁰

Hoe weten mensen van een algemene openbaring? Er is een aantal middelen waardoor de algemene openbaring tot mensen komt. In de *NGB* wordt gewezen op de schepping, de onderhouding en de regering van de gehele wereld.¹¹¹ Bavinck wijst erop dat God in de ‘schepping het eerst voor de schepselen naar buiten is getreden en Hij Zich aan de schepselen heeft geopenbaard.’¹¹² Op de schepping volgt de voorzienigheid en zo valt alles wat er geschiedt onder Gods bestuur. ‘Al wat geschiedt, is een werk Gods in eigenlijke zin, en voor de vrome een openbaring van Zijn deugden en volmaaktheden. Zo beziet de Schrift natuur en geschiedenis. Schepping, onderhouding en regering zijn één machtige, voortgaande openbaring Gods.’¹¹³ De openbaring van Gods werken in de natuur vinden we in Psalm 19:2 en 3. De alge-

Er is een
algemene
kennis van God

Middelen waar-
door algemene
openbaring tot
mensen komt

106. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 20.

107. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 20.

108. Bavinck, *Religieus besef en Christelijk geloof*, 1949.

109. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 61.

110. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 174.

111. *NGB* art. 2.

112. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 278.

113. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 278.

mene openbaring Gods in onderhouding en regering vinden we in Genesis 11:7-8, Handelingen 14:17 en 17:26. Hieraan kan nog worden toegevoegd de openbaring in het geweten (Rom. 2:15). God wordt gekend, in zekere mate, omdat Hij Zich openbaart en omdat die algemene openbaring voortgaat tot op de dag van vandaag. Het *principium internum* voor de algemene openbaring is kennelijk onze rede of ons verstand.

1.3.5 Nut van de algemene openbaring

Ten slotte wijzen we nog op het nut van de algemene openbaring van God. In de *NGB* horen we de gelovigen spreken over kennis van God in tweeërlei zin. In de eerste plaats geeft de algemene openbaring inzicht in de grootheid en heerlijkheid van Gods scheppingswerk. De aarde, de hemel, kosmos, de ontzaglijke ruimte en de geordende structuur van het heelal brengen tot verwondering van God Die Zich in de schepping openbaart. In de natuurpsalmen (8, 19, 29 en 104) wordt deze heerlijkheid van God bezongen. ‘Als de christen zijn geloof belijdt in God de Vader, de Almachtige Schepper des hemels en der aarde, dan is dat in de volle zin Christelijk geloof.’¹¹⁴ Gewapend met de bril van de Schrift ziet de gelovige in de schepping, onderhouding en regering der wereld Gods grote daden. De algemene openbaring doet ons God in Zijn werken kennen en Hem verheerlijken (Ps. 8:2 en 10).

In de tweede plaats wijst Bavinck erop dat er tussen de natuur en de genade geen tegenstelling bestaat. De geschapen werkelijkheid komt voort uit Gods hand. De tegenstelling in de Schrift is die tussen zonde en genade. Ziel en lichaam zijn echter beide uit Gods hand en worden ook door Christus verlost. Uiteindelijk komt er een vernieuwde hemel en vernieuwde aarde waarop gerechtigheid woont. De algemene openbaring leert dat ook de geschapen werkelijkheid eigendom is van God de Schepper en bedoeld is om Hem te verheerlijken. Ten slotte ligt er in de algemene openbaring een zekere basis om met anderen te spreken over het bestaan van God en Zijn schepping. De mens is geschapen naar Gods beeld en in ruimere zin blijft dit beeld ook na de

¹¹⁴. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 1, 292.

zondeval enigszins intact¹¹⁵ en geeft een gespreksbasis. Religieus besef kan van belang zijn voor het leggen van contact, bijvoorbeeld in het evangelisatiewerk. Een geschapen mens is tenslotte geen dier zonder moreel besef en de indruk dat er een God is.

1.4 De bijzondere openbaring

1.4.1 Gods heil

De uitdrukking ‘bijzondere openbaring’ vinden we niet in de Schrift. Ook in de belijdenis komen we deze uitdrukking niet tegen. Wat is echter de zaak die ermee bedoeld wordt? Het gaat om Gods heil en de bekendwording ervan in onze (verloren) wereld. Hoe heeft God door de eeuwen heen Zijn heilsplan aan de mensen bekendgemaakt? Reeds een eerste oriëntatie leert ons dat dit niet steeds op dezelfde wijze is geschied. Er zijn lange eeuwen voorbijgegaan zonder geschreven Woord van God. Er zijn eveneens lange eeuwen vergleden waarin de woorden Gods te boek zijn gesteld.¹¹⁶ Sedert de afsluiting van de canon ligt Gods heilsopenbaring vast in de boeken van het Oude en Nieuwe Testament. Vooral in de Bijbelse Theologie (*Biblical Theology*¹¹⁷) wordt gepoogd om de organische lijn in de Bijbel aan te wijzen. Langzaam zijn in de Schrift begrippen, gedachten en de heilsboodschap ontwikkeld en verder ingevuld.

De Schrift en alles wat ermee samenhangt brengt ons bij God en Zijn heilshandelen. Hoe komt God in Zijn heilshandelen tot mensen? Hoe heeft God in de tijd dat er geen geschreven Woord was Zijn heil aan mensen bekendgemaakt? Welke middelen heeft God daarvoor gebruikt? Hoe volledig was de heilsopenbaring? Zit er ook voortgang in de heilsopenbaring? Zijn er ook duidelijke keerpunten in de heilsopenbaring zichtbaar? En is de heilsopenbaring tot een afronding gekomen? Of gaat die openbaring nog immer voort? Kunnen we nog nieuwe inzichten rond Gods heil verwachten? In ieder geval wijst de Schrift ons op het heil door

115. NGB art. 14.

116. Zie Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 24.

117. Zie bijvoorbeeld G. Vos, *Biblical Theology, Old and New Testaments*, en Brevard S. Childs, *Biblical Theology of the Old and New Testaments*.

Bijzondere openbaring is bekendmaking van Gods heil

Vragen met betrekking tot bijzondere openbaring

de Persoon van Christus. Zijn werk en Zijn Persoon vormen de kerninhoud en het hoogtepunt in de Godsopenbaring. Is de kennis van Christus echter beslist nodig tot behoud? Deze en meer vragen proberen we te beantwoorden rond het thema de bijzondere openbaring.

1.4.2 *Wezen van de bijzondere openbaring*

We willen eerst proberen de bijzondere openbaring iets nader te omschrijven. In de *NGB* wordt beleden dat deze openbaring nodig is tot Gods eer en tot onze zaligheid.¹¹⁸ In Hebrëen 1:1 lezen we dat God gesproken heeft door de Zoon Die gesteld is ‘tot een Erfgenaam van alles’¹¹⁹ en Die een Naam heeft geërfd boven de engelen. Paulus wijst erop dat de goede boodschap van behoud door Christus ‘van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest. Maar nu geopenbaard is, en door de profetische Schriften ... en onder al de heidenen bekend is gemaakt.’¹²⁰ Kersten omschrijft de bijzondere openbaring als alles wat een mens tot zaligheid nodig heeft.¹²¹ Steenblok wijst erop dat de kenbron van de zaligheid ‘de bijzondere openbaring van God in Christus is’¹²². Hij wijst ook op het verschil tussen de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift.¹²³ Het gaat in de bijzondere openbaring dus om verlossing van verloren mensen en die krijgt gestalte in en door Christus. Het gaat om het heilshandelen Gods in Christus. Bavinck omschrijft de bijzondere openbaring als volgt: ‘De bijzondere openbaring is ... die bewuste en vrije daad Gods, waardoor Hij, in de weg van een historisch geheel van bijzondere middelen (theofanie, profetie en wonder), die zich concentreren in de persoon van Christus, zichzelf, bepaaldelijk in zijn deugden van gerechtigheid en genade, in de afkondiging van wet en Evangelie, aan die mens bekend maakt, die onder het licht dezer bijzondere openbaring leeft, opdat deze door het geloof in Christus de genade Gods aanneme, of bij onbekeerlijkheid, een

118. *NGB* art. 2.

119. Hebr. 1:3.

120. Rom. 16:25-26.

121. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 37.

122. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 22.

123. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 24.

zwaarder oordeel ontvange.¹²⁴ In deze omschrijving valt een aantal zaken op. In de eerste plaats gaat het om een vrije daad Gods. De genadeboodschap gaat van God uit en daarin is God soeverein en niet van het schepsel afhankelijk. Waar en hoe God Zijn heil bekendmaakt wordt alleen door Hem bepaald. God is in Zijn openbaring soeverein. In de tweede plaats gebruikt God middelen om Zijn boodschap bekend te maken. Het schepsel (mens en engelen) kan God niet zien en bevatten en leven. Daarom zijn middelen voor bijzondere openbaring noodzakelijk. Bavinck wijst op theofanie, profetie en wonder. In de derde plaats is de kerninhoud van de bijzondere openbaring vooral gericht op de Persoon van Christus. Het werk en de Persoon van Christus zijn het hoogtepunt en eindpunt van de heilsopenbaring. Ten slotte wordt gewezen op het doel, de redding van zondaren en het oordeel over allen die zich niet bekeren. Het is de openbaring ‘van het heil in Christus’¹²⁵. De heilsopenbaring heeft kennelijk een uitwerking naar twee kanten: geloof en aanneming of onbekeerlijkheid en oordeel. Van Genderen formuleert iets korter en beknopter als hij de bijzondere openbaring als volgt omschrijft: ‘Het is die openbaring van God waardoor Hij met bijzondere middelen, die hun middelpunt en hoogtepunt in Christus hebben, de weg tot het leven voor zondaren ontsloten heeft, die Hij in dit licht laat leven.’¹²⁶ Nog korter kan worden gezegd dat het gaat om de openbaring van Gods heil in Christus.¹²⁷ Louis Berkhof omschrijft de bijzondere openbaring als ‘Gods redemptive love revealed in Christ Jesus’¹²⁸. In het Oude Testament wordt dit heil onmiddellijk na de zondeval aan de gevallen mensheid beloofd. In het Nieuwe Testament horen we over de vervulling van dit heil en de wereldwijde betekenis ervan. De komst en de wederkomst worden ons in het Nieuwe Testament respectievelijk beschreven en beloofd. Ook weten we dat het heil sedert de Pinksterdag en de uitstorting van de Heilige Geest, uitgaat naar alle volkeren op deze aarde door middel van de verkondiging van het Evangelie.

124. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 323.

125. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 63.

126. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 63.

127. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 63.

128. Berkhof, *Manual of Christian Doctrine*, 25.

1.4.3 Historische openbaring

Laten we eerst het karakter van deze heilsopenbaring wat verder overwegen. Een aantal zaken valt dan op. In de eerste plaats valt op dat de bijzondere openbaring een *historische openbaring*¹²⁹ is. In de loop van een reeks eeuwen en in relatie tot de menselijke geschiedenis ontvouwt zich Gods boodschap van heil in deze wereld. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de islam en de Koran weten wij dat Gods openbaring en de teboekstelling ervan vele eeuwen heeft omspannen. De gedachte dat de Schrift door een engel in een korte periode op de aarde is gebracht druist, volgens Kersten¹³⁰, in tegen het organische werk van God in de teboekstelling van Zijn Woord. In het Oude Testament lezen we daarom van ceremoniën en inzettingen die de komende Christus aanwijzen. Het offer, de besnijdenis, de sabbat, en veel andere zaken horen bij een bepaalde fase in de heilsgeschiedenis. De betekenis ervan wordt ons duidelijk door Schrift met Schrift te vergelijken. Wij brengen vandaag de dag geen offers meer omdat de zaak waar het offer op wees in Christus is volbracht. Het zou een miskennis zijn van het volbrachte werk van Christus als we vandaag de dag nog brand- en zondoffers zouden brengen.¹³¹ Ook kunnen wij geen directe lijn trekken vanuit bepalingen in de burgerlijke wetten voor het volk Israël naar de praktijk van vandaag de dag. Er liggen in de burgerlijke wetten wel beginse-len maar de Bijbel is op dit punt haar eigen uitlegger. Kersten bijvoorbeeld geeft als antwoord op de vraag of we er niet goed aan zouden doen om de burgerlijke bepalingen van de wetten in het Oude Testament over te nemen: ‘Nee dat kan niet. Want toch de burgerlijke wetten waren voor het theocratisch volk bestemd en vervielen met alle schaduwen.’¹³² We spreken dan van de verschillende bedelingen in bediening van het verbond der genade. In het Oude Testament vinden we vooral de nationale openbaringsvorm van het genadeverbond. Vanaf de Pinksterdag krijgt dit verbond een wereldwijd karakter in de kerkelijke vorm. Het historisch karakter van de bijzondere openbaring maakt

129. *A.w.*, 36.

130. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 30.

131. Gal. 3:24-25, 4:1-4, 4:10-11.

132. Kersten, G.H., *Korte lessen over Kort Begrip*, Apeldoorn 2013, 27.

ook historisch onderzoek naar de zaken die in de Bijbel worden geopenbaard mogelijk. Pontius Pilatus heeft de Heere Jezus veroordeeld en onderzocht kan worden, in Romeinse bronnen, of hij ook destijds stadhouders was in Judea. Historisch onderzoek is waardevol voor het verstaan van de Schrift. Het kan zijn dat dit onderzoek spanning oplevert met de feiten zoals die in de Bijbel worden beschreven. Daarbij is te bedenken dat wetenschappelijk onderzoek altijd ten dele en voorlopig is. De goddelijke oorsprong van de Schrift staat garant voor de juistheid van Gods openbaring en de vastlegging ervan in de Schrift. ‘Een wetenschap die in strijd komt met de Bijbelse gegevens blijkt fout of voor correctie vatbaar te zijn.’¹³³ ‘Het historisch onderzoek van de Schrift moet niet leiden tot afbreuk aan het historisch gezag van de Schrift, wat helaas wel vaak de praktijk is.’¹³⁴

1.4.4 *Trinitarisch karakter*

In de tweede plaats draagt de bijzondere openbaring een *trinitarisch karakter*. Triniteit wil zeggen dat er één God is en in God drie Personen. Er is in God eenheid en meervoudigheid. In het wezen van God ligt de eenheid, in de Personen ligt de meervoudigheid. Dit is de God Die Zich in de Schrift openbaart. Reeds in het begin van de Bijbel komen we de eenheid¹³⁵ en de meervoudigheid in God tegen.¹³⁶ Vanaf het allereerste begin is de meervoudigheid in God kennelijk fundamenteel geweest in de Godsopenbaring en daarmee voor het geloofsverstaan van de kerk. Keer op keer komen we de drie-eenheid in de bijzondere openbaring tegen. Vooral in het Nieuwe Testament worden zaken die ‘voor ons wat duister zijn’¹³⁷ helder in het licht gesteld. In de drie-eenheid zien we God in Zijn heerlijkheid, volheid en gena-

Bijzonder openbaring draagt trinitarisch karakter

133. Bruggen, J. van, *Het kompas van het Christendom*, Kampen 2002, 78.

134. Zie bijvoorbeeld M.J. Paul, *Het Archimedis Punt van de Pentateuchkritiek*, diss. 1988.

135. Gen. 1:1. In den beginne schiep God. God verwijst hier naar het wezen van God. De schepping is het werk van de drie-enige God, Die Zijn almacht en heerlijkheid openbaart. De schepping is echter geen heilsdaad van God.

136. Gen. 1:26 waar we lezen: ‘Laat Ons mensen maken ...’ Tal van verklarers wijzen erop dat dit meervoud (Ons) ziet op meervoudigheid in God.

137. NGB art. 8.

de.¹³⁸ Het is bepaald niet zo dat in de drie-eenheid alleen Gods genade helder blijkt.¹³⁹ Bavinck betreft de drie-eenheid ook op Gods macht en heerlijkheid.¹⁴⁰

1.4.5 Heilsopenbaring

In de derde plaats is de bijzondere openbaring *een heilsopenbaring*. De zonde heeft de schepping gebracht onder de last van de zonde en de dood. Tevens heeft de satan macht gekregen in de zondige wereld. Verlossing betekent dat de gevallen wereld uit de macht van de dood, zonde en duivel wordt verlost. In de bijzondere openbaring staat de verlossing in Christus centraal. De Persoon en het werk van Christus vormen de kernboodschap van de bijzondere openbaring. In het Oude Testament wordt deze verlossing beloofd en uitgebeeld. De eredienst in het Oude Verbond is van meet af gericht op de kennis van Christus. Het offer, de besnijdenis, de ceremoniën, de sabbat, etc. zijn alle gericht op het verlossingswerk in en door Christus. In het Nieuwe Testament krijgt deze heilsboodschap gestalte in de vleeswording van het Woord.¹⁴¹ Daarbij moet benadrukt worden dat Gods heil alleen bekend wordt en bekend is binnen de grenzen van de bijzondere openbaring. Buiten deze bijzondere openbaring is er geen weg tot heil te vinden. Overigens moet ook weer worden gezegd dat de bijzondere openbaring zich niet beperkt tot alleen maar heil in Christus. Er worden in de bijzondere openbaring ook dingen bekendgemaakt over de oorsprong van de aarde, de normen voor goed en kwaad, het zedelijke leven, het rijk van God, en andere onderwerpen. Het gezag van de bijzondere openbaring alleen beperken tot het heil¹⁴² doet tekort aan de reikwijdte van de Schrift voor het leven van alledag. De bijzondere openbaring geeft ook beginselen voor het concrete leven van mensen, bijvoorbeeld voor goed en kwaad.

138. Zie bijvoorbeeld Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 2, 298-301.

139. Zoals betoogd in *Christelijke Dogmatiek*, 83-85.

140. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 2, 298-301.

141. Joh. 1:14.

142. Zo in de *Christelijke Dogmatiek*, 511.

1.4.6 Voortgang

In de vierde plaats heeft de bijzondere openbaring *een progressief karakter*. Progressief wil in dit verband zeggen dat er voortgang en verduidelijking is in de heilsgeschiedenis. In Genesis 3:15 wordt het Zaad der vrouw aangekondigd. Verderop in de Schrift wordt gewezen op de stam waaruit de Messias zal worden geboren.¹⁴³ Weer later wordt bekend dat het gaat om een profeet als Mozes.¹⁴⁴ In Jesaja 53 wordt ons de weg van de Messias bekendgemaakt. En de profeet Micha maakt ons de plaats waar de Messias geboren zal worden bekend.¹⁴⁵ Ten slotte bereikt de bijzondere openbaring haar eindpunt en hoogtepunt in de vleeswording van het Woord en de uitstorting van de Heilige Geest. Met de komst van Christus en de vergadering van Zijn gemeente sluit de bijzondere openbaring af. Na het Bijbelboek Openbaring zijn er geen nieuwe heilsinzichten meer te verwachten. Wel zien we door de heilsgeschiedenis heen dat stap voor stap de heilsboodschap verder duidelijk wordt gemaakt. Genesis 3:15 wijst op het Vrouwenzaad. Geleidelijk aan wordt in de bijzondere openbaring de vleeswording van het Woord duidelijk. Het is de grote verborgenheid waarin de engelen begerig zijn om in te zien en die de Geest verheerlijkt.¹⁴⁶ In de Bijbelse Theologie worden deze lijnen in de bijzondere openbaring helder gemaakt. Een begrip als verbond komen we voor het eerst tegen in Genesis 6:18 en krijgt daarna een bredere en diepere uitwerking in alle delen van de Schrift. Voor allerlei kernnoties in de Bijbel (denk aan verzoening, triniteit, verbond, geloof, enzovoort) gaat het om een uiterst belangrijk terrein van onderzoek.

1.4.7 Woorden en daden

Ten slotte bevat de bijzondere openbaring een boodschap van *woorden en daden*. Gods woorden hebben in deze wereld vanaf het begin geklonken. Deze woorden zijn ook gepaard gegaan met daden. De profeten hebben woorden Gods gesproken die in de volheid des tijd daden geworden zijn in de Persoon van Christus.

¹⁴³. Gen. 49:8.

¹⁴⁴. Deut. 18:15.

¹⁴⁵. Mi 5:1.

¹⁴⁶. Joh. 16:14.

Bijzonder openbaring heeft progressief karakter

Bijzondere openbaring door woorden en daden

Het heil berust op Gods ingrijpen (*kairos*) in de geschiedenis en haar tijdverloop (*chronos*) in deze wereld. Belangrijke heilsmomenten zijn de roeping van Abram, de wetgeving bij de Sinaï, de profeten Elia en Elisa, de woordprofeten zoals Jesaja, de terugkeer uit de ballingschap, de herbouw van de tweede tempel et cetera. In het Nieuwe Testament lezen we dan de heilsfeiten zoals de vleeswording van het Woord, de dood en de opstanding van Christus en de uitstorting van de Heilige Geest en de kerk van het Nieuwe Testament. Ten slotte rest nog de wederkomst ten oordeel en de voleinding der eeuwen. Benadrukt moet worden dat de bijzondere openbaring in het Oude Testament vooral ook een openbaring is geweest in woorden. Ceremoniën hebben als doel om de woorden Gods te bekrachtigen, te onderstrepen. Abraham geloofde in God en Zijn belofte.¹⁴⁷ Het woord der belofte is door alle eeuwen heen het voorwerp geweest van de heilsopenbaring. Daarin verschillen het Oude en Nieuwe Testament niet wezenlijk van elkaar.¹⁴⁸

1.4.8 Middelen van de bijzondere openbaring

Nadat we hierboven het karakter van de bijzondere openbaring hebben overwogen is het van belang om in de tweede plaats na te gaan door welke middelen de bijzondere openbaring tot ons is gekomen. God is een Geest en wij kunnen het wezen van God dus niet zien. Hij is de Onzienlijke. Willen we iets weten, dan zullen er middelen moeten worden gebruikt. Na de afsluiting van de canon openbaart de Heere Zich door Zijn geschreven Woord. Het is de Geest, Die het geloof schenkt, en daardoor het Woord doet verstaan.¹⁴⁹ Uiteindelijk heeft God Zich in het vlees geopenbaard. Christus wijst erop dat wie Hem gezien heeft, die heeft God de Vader gezien.¹⁵⁰ De vleeswording is dus een middel waardoor God gelovig wordt gekend. Wat zijn echter in de loop der eeuwen de middelen geweest die door God, vooral in de tijd dat het teboekgestelde Woord er niet was, zijn gebruikt om Zijn wil bekend te maken? Kersten merkt in dit verband op

¹⁴⁷. Gen. 15:6.

¹⁴⁸. Hebr. 11:13, 39-40.

¹⁴⁹. Hand. 8:30.

¹⁵⁰. Joh. 14:9.

dat de ‘Heere Zijn verborgen raad’ door ‘verschillende manieren heeft ... geopenbaard’.¹⁵¹ Hij wijst dan op de inspraak Gods in het paradijs voor de zondeval. Na de zondeval kenden Adam en Eva God ‘door de wind des daags’¹⁵². Daarnaast wijst Kersten op dromen, visioenen en verschijningen. Steenblok, die Bavinck volgt, wijst op ‘openbaringsmiddelen bij de bijzondere openbaring’¹⁵³. Hij wijst op theofanie¹⁵⁴, profetie, de heilige geschiedenis en de inspiratie van de Heilige Schrift. Daarnaast wijst hij ook op het wonder als een openbaring Gods door daden.¹⁵⁵ Bavinck rubricceert de middelen voor de bijzondere openbaring rond drie zaken: theofanie, profetie en wonderen.¹⁵⁶ Velema en Van Genderen volgen ook deze indeling.¹⁵⁷ Louis Berkhof, over het algemeen een trouw volgeling van Bavinck, noemt drie zaken waardoor God in Zijn bijzondere openbaring tot mensen komt: theofanieën of verschijningen, directe communicaties en wonderen.¹⁵⁸ Profetie is voor Berkhof een onderdeel van de aanspraak of inspraak waarmee God tot mensen komt.

We volgen de rubricering van Louis Berkhof en wijzen eerst op de theofanieën. Steenblok maakt, deels in aansluiting bij Honig¹⁵⁹, een nuttige onderscheiding in zes categorieën.¹⁶⁰ Hij wijst eerst op onpersoonlijke tekenen, zoals de vuur- en de wolkkolom, waarin de heerlijkheid van God openbaar kwam.¹⁶¹ Er zijn tal van andere tekenen waarin de heerlijkheid van God zich openbaarde. De ark in de tabernakel bijvoorbeeld was de troon van God. In de tweede plaats wijst Steenblok op ‘persoonlijke wezens’ zoals engelen, die de Heere tijdelijk een lichaam deed aannemen.¹⁶² In de derde plaats is er in het Oude Testament de verschijning van Christus,

Onpersoonlijke
tekenen

Persoonlijke
wezens

151. Kersten, *De Gereformeerde Dogmatiek*, 31.

152. Gen. 3:8.

153. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 24.

154. Een zichtbare manifestatie van God aan de mens.

155. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 25.

156. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 299-311.

157. Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 64-66.

158. Berkhof, *Christelijk geloof*, 32-34.

159. Honig, *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek*, 80-81.

160. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 24.

161. Ex. 13:21-22; Num. 10:11 en 34; 1 Kor. 10:1.

162. Gen. 18:2, 19:1 en 2.

Engel des Verbonds

vooral door de Engel des verbonds. Er is discussie over wie met deze Engel wordt bedoeld.¹⁶³ Wij sluiten aan bij de kanttekening op de Statenvertaling die zegt: ‘het Hoofd der engelen, de Heere Christus’¹⁶⁴. In de kanttekening op Genesis 22:11 lezen we: ‘de Zoon van God’¹⁶⁵. In het Nieuwe Testament komen we deze Engel niet meer tegen, hetgeen bevestigt dat hiermee Christus wordt bedoeld. Verder zijn er in het Oude Testament ook theofanieën in letterlijke zin.¹⁶⁶ Voorts komen we ook verschijningen tegen van de Persoon van de Heilige Geest.¹⁶⁷ Ten slotte is de vleeswording van het Woord het hoogtepunt in de bijzondere openbaring.¹⁶⁸ ‘De theofanie bereikt in het Oude Testament niet haar einde en haar doel.’¹⁶⁹ In Christus heeft God Zich ten volle en tot zaligheid volkomen geopenbaard.¹⁷⁰

Theofanieën

Heilige Geest
Vleeswording
als hoogtepuntOpenbaring
door aanspraak
of inspraak

Een andere manier waarop God Zich heeft geopenbaard is de aanspraak of inspraak. Het eerste mensenpaar heeft Gods stem gehoord. Noach kreeg een hoorbare opdracht om de ark te bouwen¹⁷¹ en Abram hoorde Gods stem en ging heen naar het land dat God hem wijzen zou.¹⁷² Honig¹⁷³ en in zijn voetspoor Steenblok¹⁷⁴ wijzen op hogere en lagere vormen van profetie. Met lagere vormen worden dan bedoeld middelen waardoor God op meer indirecte wijze Zijn wil bekendmaakt. Bij hogere vormen denken we aan letterlijke woorden en gedachten van God. Een veelvoorkomende manier waarop God aanspreekt of inspreekt is de profetie. De profeten kunnen zelfs als middelen worden gebruikt waardoor Gods stem klinkt. Alzo spreekt de Heere is een veelvoorkomende uitdrukking in het Oude Testament. De profeten worden door God gebruikt om Zijn raad over verleden,

Profetie

163. Feinberg, *Light in a dark place*, 98.

164. Statenvertaling, Kanttekening 14 op Gen. 16:7.

165. Statenvertaling, Kanttekening 19 op Gen. 22:11.

166. Ex. 33:21-23; 34:5-6.

167. 1 Kon. 19:11-13.

168. Joh. 1:14.

169. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 300.

170. Matth. 11:27; Joh. 1:14 en 18, 14:9; Kol. 1:15, 2:19.

171. Hebr. 11:7.

172. Gen. 12:1-3.

173. Honig, *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek*, 81.

174. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 25.

heden en toekomst aan de mensen bekend te maken. De profeten laten Gods licht schijnen in de duisternis en verkondigen Gods beloften en Gods oordelen. Profeten werden veelal gezonden om het volk te onderwijzen en te waarschuwen.

Er waren enkele perioden in de geschiedenis van Israël waarin de profetie bijzonder op de voorgrond trad. Eerst zijn er de grote woordprofeten in de tijd van Achab en zijn opvolgers. Het betreft de profeten Elia en Elisa. Later treden de grote schriftprofeten op, Jesaja, Jeremia en Ezechiël. Onder de lagere vormen van profetie kunnen worden gerekend het lot¹⁷⁵, de Urim en de Thummim¹⁷⁶, de droom¹⁷⁷, de diepe slaap¹⁷⁸ en het visioen¹⁷⁹. Wat precies onder de Urim en de Thummim moet worden verstaan is niet meer bekend. De diepe slaap vinden we bij Adam als Eva wordt geschapen. Het lot werd vaak gebruikt om Gods wil te mogen kennen.

1.4.9 *Wonderen*

De Heere heeft Zich in Zijn bijzondere openbaring ook door middel van wonderen bekendgemaakt. In feite is de heilgeschiedenis een doorlopend wonder, waarbij de Heere Zijn beloften en woorden door daden gestalte heeft gegeven. De hoofdgedachte bij wonderen is, aldus Honig, de verlossingsgedachte.¹⁸⁰ In het wonder wordt de bestaande wetmatige orde, die soms kan benauwen, doorbroken en openbaart God Zijn heilzame bedoelingen. De macht en de heerschappij van de dood wordt definitief en volkomen doorbroken in de opstanding van Christus uit de doden. De dood heerst niet meer over Hem.¹⁸¹

Wonderen hebben in de Schrift als bedoeling om Gods heerlijkheid te openbaren, de vijanden van God te straffen, de verlossing van Gods volk tot stand te brengen en te tonen dat de gezonden profeten waarlijk door God gezonden zijn. Door middel van Elia werd het offer op de Karmel door vuur uit de hemel aangesto-

175. Spr. 16:33.

176. Ex. 28:30.

177. Gen. 28:12; Num. 12:6; Matth. 1:20, 2:19-22.

178. Gen. 2:21, 15:12.

179. Ez. 1:1.

180. Honig, *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek*, 84.

181. Rom. 6:9.

Bijzondere
openbaring
door wonderen

Doel van
wonderen

ken.¹⁸² Er is in de heilsgeschiedenis een aantal perioden aan te wijzen waarin het wonder, naast de woordbediening, vooral op de voorgrond trad. We zien een reeks van wonderen bij de schepping, de uittocht uit Egypte en de intocht in Kanaän, de tijd van Elia en Elisa en de tijd van de omwandeling van Christus op de aarde. God liet Zijn boodschap met bijzondere tekenen verduidelijken. Wonderen hebben in de Schrift vooral als bedoeling om God te eren en Zijn boodschap van woorden te onderstrepen. Wonderen hebben nooit een bedoeling in zichzelf. Het centrale wonder in de Schrift is de opstanding van Christus uit de doden. In Zijn opstanding is gebleken dat Hij Zijn werk heeft volbracht en waarlijk de Zoon van God is Die komen zou. De lichamelijke opstanding van Christus uit de doden is het fundament waarop de heilsboodschap rust.¹⁸³ Zonder de lichamelijke opstanding van Christus is de heilsopenbaring leeg en is het geloof der gemeente Gods zonder inhoud.

Veelheid aan
openbarings-
vormen

Samenvattend kunnen we stellen dat er een veelheid aan openbaringsmiddelen is gebruikt. In het gebruik van deze middelen blijken de wijsheid en de volkomenheid van God. Door de vastlegging van een deel van de bijzondere openbaring in de Schrift hebben de verschillende middelen geen directe betekenis meer voor heilsopenbaring. In de Schrift heeft Gods boodschap een vaste en blijvende vorm gekregen, zodat andere middelen niet meer nodig zijn. Wel kan God bijvoorbeeld ook vandaag dromen gebruiken om zondaren stil te zetten. De droom is dan geen openbaring van nieuwe dingen maar onderwijs over bijvoorbeeld de ernst van het leven en het oordeel. De schenking van reddende genade en de onderhouding ervan is echter altijd en uitsluitend door het Woord, vastgelegd in de Schrift en door de verlichting van de Heilige Geest. Wij hebben het profetisch Woord dat zeer vast is ...¹⁸⁴

1.4.10 Doel van de bijzondere openbaring

In de bijzondere openbaring maakt God Zijn heil in Christus

¹⁸². 1 Kon. 18:38.

¹⁸³. 1 Kor. 15.

¹⁸⁴. 1 Petr. 1:19. Zie ook Rom. 10:17.

bekend. Met deze boodschap, die sedert de pinksterdag moet worden verkondigd in de gehele wereld, heeft God verschillende bedoelingen. Bavinck wijst op een drietal zaken. In de eerste plaats heeft God in Christus Zich geopenbaard om ‘Zich te verlustigen in de verheerlijking van Zijn eigen deugden’¹⁸⁵. Het doel van Gods openbaring en Gods woorden en werken is in de eerste plaats altijd de verheerlijking van Zichzelf en de eer van Zijn Naam. De Heere heeft alles gemaakt om Zijns Zelfs wil. ‘O HEERE, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde!’ (Ps. 8:10). In de tweede plaats heeft God Zich in Zijn bijzondere openbaring tot heil van mensen bekendgemaakt. In de herschepping herstelt God de gevallen mens naar Zijn beeld, opdat de kinderen Gods ‘een spiegel zijn van de deugden en de volmaaktheden Gods’¹⁸⁶. De bijzondere openbaring is gericht op het verlossen van zondaren. Ten slotte heeft de bijzondere openbaring ook als doel om de schepping, die zucht onder de last van de zonde, weer aan de macht ervan te ontworstelen. ‘Maar het doel van God met Zijn bijzondere openbaring strekt zich veel dieper en verder uit. Het is geen ander dan om de mens, de ganse mens naar lichaam en ziel en met al zijn vermogens en krachten, en voorts niet enkele op zichzelf staande mensen, maar om de mensheid als organisch geheel, en eindelijk, om niet de mensheid slechts, los van de overige schepselen, maar om met de mensheid de hemel en de aarde, om in één woord de ganse wereld in haar organisch bestand wederom aan de macht der zonde te ontworstelen en de heerlijkheid Gods weder te doen schitteren in alle creatuur.’¹⁸⁷ Het object van de verlossing is de kosmos.¹⁸⁸ Wij verwachten naar Gods belofte een nieuwe hemel en een nieuwe aarde waarop gerechtigheid wonen zal.¹⁸⁹

We vatten ten slotte de verschillen tussen de algemene en de bijzondere openbaring nog kort samen. Steenblok wijst in dit

Verschillen tussen algemene en bijzondere openbaring

185. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 318.

186. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 318.

187. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 318.

188. Rom. 8:19-22.

189. 2 Petr. 3:13.

In uitgestrektheid

In karakter

In middelen

In goederen

In doel

verband op een vijftal zaken.¹⁹⁰ In de eerste plaats is er verschil in *uitgestrektheid* van de openbaring. De algemene openbaring komt tot alle mensen die leven en geleefd hebben. De bijzondere openbaring komt alleen tot allen die het Woord Gods horen. In de tweede plaats is er verschil in *karakter, aard*. De algemene openbaring openbaart Gods bestaan en iets van Zijn deugden. De algemene openbaring geeft een beperkt besef van het bestaan van God. De bijzondere openbaring doet ons God kennen als een God van heil. Hij maakt Zich bekend als de drie-enige God. In de derde plaats is er verschil in de *middelen* van openbaring. In de algemene openbaring gebruikt God natuurlijke middelen zoals de schepping en onderhouding van de wereld. Ook het geweten is een middel. Bij de bijzondere openbaring gebruikt God middelen die boven de natuur uitgaan, zoals profetie en het wonder. In de vierde plaats is er verschil in de *goederen* die met de openbaring gepaard gaan. De algemene openbaring geeft slechts tijdelijke goederen. De bijzondere openbaring geeft tijdelijke en eeuwige zegen en strekt zich uit tot de heerlijkheid. Ten slotte is het *doel* van de openbaring verschillend. De algemene openbaring is tot beteugeling van de zonde en het niet te verontschuldigen van de gevallen mens. De bijzondere openbaring maakt Christus bekend, Die gegeven is tot verlossing. De bijzondere openbaring is heilsopenbaring, in Christus. De bijzondere openbaring is Gods gunst in een verloren wereld. ‘De wet des HEEREN is volmaakt, bekerende de ziel; de getuigenis des HEEREN is gewis, den slechte wijsheid gevende’ (Ps. 19:8).

1.5 De bijzondere openbaring en de Heilige Schrift

1.5.1 De Heilige Schrift

De bijzondere openbaring en de Heilige Schrift zijn onderscheiden naar niet te scheiden. ‘De openbaring bestaat voor ons, voor de kerk aller eeuwen, slechts in de vorm der Heilige Schrift.’¹⁹¹ Calvijn wijst in de *Institutie* op het Woord Gods en de Heilige Schrift. ‘Om te bereiken dat de waarheid alle eeuwen door zon-

¹⁹⁰. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 22.

¹⁹¹. Steenblok, *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, 354.

Bijzonder openbaring en Heilige Schrift niet te scheiden

der enige onderbreking in de wereld zou blijven bestaan, heeft Hij (dat is God) tenslotte dezelfde goddelijke uitspraken die Hij aan de aartsvaders in bewaring gegeven had, als het ware in officiële documenten laten vastleggen.¹⁹² ‘Officiële documenten’ is volgens de typering van Calvijn de Heilige Schrift. Calvijn wijst er verder op dat we goed naar de Schrift moeten luisteren. Wie het ware licht over zichzelf wil laten schijnen moet ‘beginnen bij wat de hemel leert’. En volgens Calvijn heeft ‘niemand ook maar de geringste smaak van de rechte en gezonde leer ... als hij niet eerst een leerling van de Schrift wordt.’¹⁹³ De gelovige is en blijft een ‘leerling van de Schrift’. Met klem en aandrang wijst hij op de Schrift. ‘Wij moeten dan, wil ik zeggen, tot het Woord gaan; daarin wordt God ons aan de hand van Zijn werken naar waarheid en naar het leven beschreven, want die werken worden daar niet afgemeten aan ons verdorven oordeel, maar aan de maatstaf van Zijn eeuwige waarheid.’¹⁹⁴ De Schrift is de blijvende gestalte van de bijzondere openbaring. Er rijst echter wel een aantal vragen. Is de bijzondere openbaring in woorden en daden tot een einde gekomen, en zo ja, wanneer? Heeft de Schrift nog verdere openbaringen nodig om te kunnen worden verstaan? Is alles van de bijzondere openbaring opgenomen in de Schrift of zijn ook delen ervan verloren gegaan? Wat is het criterium geweest voor opname van gebeurtenissen of woorden in de Schrift? Kortom, er zijn veel vragen die op dit terrein om een antwoord vragen.

In de vroege kerk was het gebruikelijk om de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift samen te laten vallen. Ook bij Calvijn, hoewel hij enig onderscheid aanbrengt, vallen bijzondere openbaring en Heilige Schrift vrijwel geheel samen. Bavinck echter wijst erop dat hiermee toch tekort wordt gedaan aan het organische werk van de Heilige Geest. ‘De machtige conceptie van de openbaring als een geschiedenis, die bij de val begint en eerst in de parousie eindigt, was, althans aan de wetenschappelijke theologie, schier geheel vreemd. Deze beschouwing is onhoudbaar. Immers, de openbaring gaat in verre de meeste gevallen aan de

Vroege Kerk en Calvijn: Bijzondere openbaring en Schrift vallen samen

Bavinck maakt wel onderscheid

192. Calvijn, *Institutie* 1.6.2.

193. Calvijn, *Institutie* 1.6.2.

194. Calvijn, *Institutie* 1.6.3.

theopneustie (de inspiratie, WV) vooraf en is daarvan dikwerf door een lange tijd gescheiden.¹⁹⁵ Bavinck wijst erop dat in orde van zaken eerst de bijzondere openbaring er was en pas daarna de vastlegging ervan in de Schrift. Het doet tekort aan Gods werk om de bijzondere openbaring te beperken tot de Schrift. Het is vooral van groot belang in verband met het historische karakter van het heil. We zijn geen kunstig verdichte fabelen nagevolgd! Aan de andere kant wijst Bavinck ook op het gevaar om de Schrift als een beperkt en menselijk aanhangsel te zien bij de bijzondere openbaring hetgeen in de moderne theologie, onder druk van de wetenschap en het historisch kritisch onderzoek van de Bijbel, vaak het geval is. De Schrift is volmaakt en daarin horen we de woorden Gods. Wij geloven zonder enige twijfeling wat daarin geschreven is.¹⁹⁶

1.5.2 Definitieve vorm

De bijzondere openbaring heeft in de Schrift haar definitieve vorm gekregen. De vraag rijst waarom dit zo is. Bavinck wijst in dit verband op het doel van de bijzondere openbaring. Het is vooral een heilsopenbaring van God in Christus. Die openbaring is met de vleeswording van het Woord, het volbrachte werk van Christus, de uitstorting van de Heilige Geest en het onderwijs over het werk en de Persoon van Christus in de brieven van de apostelen tot voltooiing gekomen. Het doel van de bijzondere openbaring is in de Persoon van Christus bereikt en heeft daarom een definitieve vorm gekregen in de Heilige Schrift. 'Naarmate de openbaring voortschrijdt, neemt de Schrift in omvang toe. Als in Christus de volle openbaring Gods is gegeven, theofanie, profetie en wonder in Hem haar hoogtepunt hebben bereikt en de genade Gods in Christus aan alle mensen is verschenen, dan is tegelijk ook de voltooiing der Schrift daar.'¹⁹⁷ In de *Heidelbergse Catechismus* wordt in dit verband geleerd dat het Evangelie 'ten laatste door Zijn eniggeboren Zoon is vervuld'¹⁹⁸.

195. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 352-353.

196. NGB art. 5.

197. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 355.

198. HC antwoord 19.

De gedachte van een bijzondere openbaring brengt ook met zich dat er historisch onderzoek mogelijk is naar de feiten die de Schrift ons vertelt. De daden Gods hebben zich in tijd en ruimte afgespeeld en zijn dus voor historisch onderzoek vatbaar. God heeft mensen en tijd gebruikt om Zijn bijzondere openbaring te boek te stellen. Ook hierbij zijn er echter gevaren. Er zijn sommigen die historisch onderzoek gebruiken om de tekst van de Schrift ter discussie te stellen. De zogenoemde historische kritiek op de Bijbel heeft een lange geschiedenis en heeft helaas verwoestend gewerkt op het geloof in de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift. Onderzoek kan echter ook de waarheid en de betrouwbaarheid van de Schrift onderstrepen. Nog steeds kunnen we in Israël zien dat de bijzondere openbaring zich in een ruimtelijke omgeving heeft voltrokken. De Schrift gaat niet terug op een kunstig verdichte fabel maar op dingen die volkomen zekerheid hebben en nagetrokken kunnen worden.

1.5.3 *Opdat gij gelooft*

Niet alles van de bijzondere openbaring is opgenomen in de Schrift. Johannes wijst erop dat hij schrijft over de dingen die hij heeft gehoord, gezien en getast.¹⁹⁹ Lukas heeft onderzoek gedaan naar de feiten waarop zijn boeken rusten.²⁰⁰ De lichamelijke opstanding van Christus wordt verdedigd met een beroep op velen die de opgestane Christus hebben gezien.²⁰¹ Het hele leven van de Heere Jezus wordt echter niet beschreven in de Schrift. De Schrift is een selectie uit de bijzondere openbaring. De kanttekenaar op Johannes 21:25 wijst erop dat niet alle wonderen en bijzondere daden van Christus in de Bijbel beschreven zijn. Wel echter zijn, volgens de kanttekening, ‘alle leerstukken ter zaligheid nodig, beschreven’²⁰². Calvijn merkt in dit verband op dat ‘wij in gedachten moeten houden, dat de hoofdzaken, die de evangelisten in hun brieven hebben samengevat, genoegzaam zijn, zowel om ons geloof te onderwijzen, als om de zaligheid

Schrift bevat
deel van
bijzondere
openbaring

199. 1 Joh. 1:1.

200. Luk. 1:3.

201. 1 Kor. 15:5-8.

202. Statenvertaling, Kanttekening 39 op Joh. 21:25.

aan te brengen.²⁰³ Bavinck typeert in dit verband de Schrift als de dienstknecht van de bijzondere openbaring.²⁰⁴ Hetgeen ons is overgeleverd is geschreven ‘opdat gij gelooft dat Jezus is de Christus, de Zone Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijn Naam’ (Joh. 20:31). De Schrift is ons niet gegeven om onze nieuwsgierigheid te bevredigen, maar om mensen te brengen tot geloof in Christus. ‘Intussen moeten wij in gedachte houden, wat wij reeds eerder gezien hebben, dat de hoofdzaken, die de Evangelisten in hun brieven hebben saamgevat, genoegzaam zijn, zowel om ons geloof te onderwijzen, als om de zaligheid aan te brengen.’²⁰⁵

1.6 Het zelfgetuigenis van de Heilige Schrift

1.6.1 Bijzonder karakter

De Bijbel is een boek. Het woord ‘biblia’ betekent ook boek of boeken. Wat maakt echter de Bijbel bijzonder of goddelijk? In onze belijdenis wordt beleden dat wij ‘deze boeken ontvangen voor heilig en canoniek, om ons geloof daarnaar te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen.’²⁰⁶ De Bijbel heeft dit gezegd omdat ze dit van haarzelf getuigt. We spreken daarom van het zelfgetuigenis van de Schrift. De Schriften hebben ‘het bewijs daarvan bij zichzelf’²⁰⁷ dat zij van God zijn. Wat zijn de zaken waarop het zelfgetuigenis, de autopistie, van de Schrift steunt? Bavinck wijst op vier belangrijke zaken.²⁰⁸

In de eerste plaats vinden we in de Bijbel veel plaatsen waarin God Zelf de opdracht geeft om Zijn woorden schriftelijk vast te leggen. In Exodus 17:14 krijgt Mozes van God de opdracht om de strijd met Amalek en de overwinning op te schrijven in een

Bijbel
bijzonder
en goddelijk

Vier punten
van Bavinck

God Zelf
Opdrachtge-
ver om op te
schrijven

203. Calvijn, J., *Commentaar op Evangelie van Johannes*, op Joh. 21:25.

204. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 352.

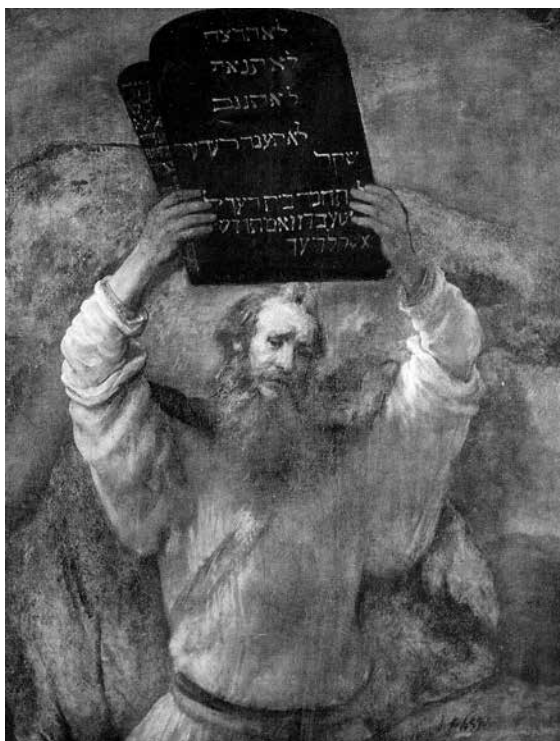
205. Calvijn, J., *Commentaar op Evangelie van Johannes*, op Joh. 21:24-25.

206. NGB art. 5.

207. NGB art. 5.

208. Bavinck, *Magnalia Dei*.

boek ter gedachtenis.²⁰⁹ In Exodus 34:27 krijgt Mozes de opdracht om de ‘rechten en wetten op te schrijven, naar welke God Zijn verbond met Israël gesloten had’²¹⁰. Een dergelijke opdracht om woorden schriftelijk vast te leggen komen we op veel plaatsten in de Bijbel tegen. God geeft opdracht om Zijn woorden vast te leggen.²¹¹ Weliswaar slaan de teksten uit Exodus waarin God opdracht geeft om het schriftelijk vast te leggen niet op de gehele Schrift, maar de Heere eist wel dat Zijn woorden op schrift worden vastgelegd en dat er niets aan mag worden toegevoegd of afgedaan. Het vastleggen van woorden betekent onder meer dat ze voor mensen die later leefden niet verloren mogen gaan. Het belang van de woorden wordt in de schriftelijke vastlegging ervan onderstreept.

Mozes sprak met de Heere van aangezicht tot aangezicht. De wetgeving onder Israël wordt keer op keer aan God Zelf toegeschreven.

209. Ex. 17:14: ‘Toen zeide de HEERE tot Mozes: Schrijf dit ter gedachtenis in een boek en leg het in de oren van Jozua, dat Ik de gedachtenis van Amalek geheel uitdelgen zal van onder den hemel.’

210. Bavinck, *Magnalia Dei*, 97.

211. Jes. 8:1; Jer. 25:13; Ez. 24:2; Dan. 12:4.

Schrijvers
beseften
Woorden Gods
bekend te
maken

1.6.2 *Van God gegeven*

In de tweede plaats is het opvallend dat Mozes, de profeten en de apostelen zich duidelijk bewust zijn, dat ze zowel in hun spreken als ook in hun schrijven de woorden Gods bekendmaken. Mozes bijvoorbeeld sprak met de Heere van aangezicht tot aangezicht.²¹² De wetgeving onder Israël, bijvoorbeeld in het boek Leviticus, wordt ook keer op keer aan God Zelf toegeschreven.²¹³ De profeten in het Oude Testament zijn zich bewust dat zij door de Heere geroepen zijn om Zijn woorden bekend te maken en dat het woorden zijn die ze van God hebben ontvangen.²¹⁴ De profeten weten zich geroepen om Gods Woord door te geven.²¹⁵ Heel belangrijk is in dit verband de zogenoemde bodeformule: Alzo spreekt de HEERE. Vaak komen we in de Bijbel woorden tegen die door profeten gesproken en opgeschreven zijn maar kennelijk rechtstreeks van God komen.²¹⁶ Dergelijke bodespreuken waren in het oude Oosten bekend en werden in het algemeen gebruikt om een proclamatie van een koning aan zijn onderdanen in te leiden. De profeten zijn zich met deze spreuken bewust gezanten te zijn van de allerhoogste God en Zijn Woord bekend te maken. In het woord van de profeten horen we God Zelf spreken.

Uitspraken NT
onderstrepen
Goddelijk
gezag OT

In de derde plaats komen we in het Nieuwe Testament veel uitspraken tegen die het goddelijke gezag van het Oude Testament onderstrepen. Soms worden woorden die door Mozes, Jesaja, David of anderen zijn geschreven rechtstreeks aan God toegeschreven.²¹⁷ Soms wordt het goddelijke gezag onderstreept door dat gezegd wordt: er is geschreven (Matth. 4:4), of de Schrift zegt (Joh. 7:38) of God zegt (Matth. 12:26) of de Heilige Geest zegt (Hebr. 3:7). De woorden en zinnen in het Oude Testament worden gezien en gelezen als woorden van God. Bij de Heere Jezus en bij de apostelen vinden we de gedachte dat God in de Schriften van het Oude Testament spreekt. In Johannes 10:35

212. Ex. 33:11.

213. Lev. 1:1-2, 4:1, 5:14, etc.

214. 1 Sam. 3:17; Jes. 6:8; Jer. 1:2; Ez. 1:3.

215. Jes. 5:8-9; Jer. 1:9; Ez. 3:16; Amos 3:8; etc.

216. Bijv. Jes. 5:5-6, 10:24-25, 13:11-13.

217. Matth. 8:4, 15:7, 22:43, 24:15, etc.

wijst de Heere op de woorden Gods die niet gebroken kunnen worden. In 2 Petrus 1:20-21 lezen we dat het Oude Testament niet is voortgebracht door de wil van mensen maar door heilige mannen Gods die door de Heilige Geest gedreven zijn. Keer op keer wijzen de apostelen in hun onderwijs terug naar de boodschap van het Oude Testament en beklemtonen dat het gaat om Gods boodschap.²¹⁸

1.6.3 Gezag gaat terug op Christus

In de vierde plaats gaat het getuigenis van het Nieuwe Testament terug op de Persoon van Jezus Christus. Zijn Persoon en Zijn werk zijn de grondslag waarop het zelfgetuigenis rust. Hij immers leerde als macht hebbende²¹⁹ en Zijn woorden zouden geenszins voorbijgaan²²⁰. De discipelen worden uitgezonden om getuige te zijn van Christus.²²¹ Lukas onderwijst, nadat hij alles nauwkeurig heeft onderzocht, over de dingen die onder ons volkomen zekerheid hebben.²²² Johannes geeft door hetgeen hij van Christus heeft gehoord, gezien, aanschouwd en getast.²²³ En de apostel Paulus weet zich door Jezus Christus geroepen²²⁴ en heeft het Evangelie door openbaring ontvangen.²²⁵ De Schrift besluit met een ernstige waarschuwing om niets toe of af te doen aan de woorden ‘der profetie dezes boeks’.²²⁶ Het zijn de woorden van de Schrift die wijs kunnen maken tot zaligheid.²²⁷ Paulus vermaant Timotheüs om aan te houden in het lezen van de boeken van het Oude Testament.²²⁸ En Petrus stelt de brieven van Paulus op één lijn met de boeken van het Oude Testament als hij die vergelijkt met de Schriften (Grieks: *Grafe*), een woord dat in de Bijbel alleen wordt gebruikt als heenwijzing naar de canon van het Oude Testament. Samenvattend kunnen we zeggen dat de

Getuigenis gaat terug op Jezus Christus

218. Hand. 2:16-21, 3:22-23, 4:11, etc.; Rom. 1:17, 3:10 ev.; Gal. 3:10; etc.

219. Matth. 7:29.

220. Matth. 24:35.

221. Matth. 10:1; Mar. 3:13; Luk. 6:13; etc.

222. Luk. 1:1.

223. 1 Joh. 1:1-3.

224. Gal. 1:1.

225. Gal. 1:12; Ef. 3:2-8; 1 Tim. 1:12.

226. Openb. 22:18-19.

227. 2 Tim. 3:15.

228. 1 Tim. 4:13.

betekenis die aan de Bijbel wordt toegekend voortvloeit ‘uit het zelfgetuigenis ervan’²²⁹.

Bavinck typeert de Bijbel als de oorkonde van de bijzondere openbaring. ‘De Schrift is dus niet de openbaring zelve, maar de beschrijving, de oorkonde, waaruit de openbaring gekend kan worden.’²³⁰ Bavinck waarschuwt daarbij voor twee dwalingen. Sommigen laten de openbaring geheel samenvallen met de Schrift. Niet alles echter wat God heeft geopenbaard is opgenomen in de Schrift.²³¹ Aan de andere kant zijn er sommigen die stellen dat de Schrift een menselijke en gebrekkige weergave is van de bijzondere openbaring. Delen van de Schrift zouden dan niet goddelijk kunnen zijn. Bavinck wijst erop dat de Schrift zelf zich hiertegen verzet. ‘Zij verklaart herhaaldelijk en nadrukkelijk, dat zij ook als Schrift Woord Gods is. De Schrift is wel van de voorafgaande openbaring onderscheiden, maar zij is er niet gescheiden van. Zij is niet een menselijk, toevallig, willekeurig, gebrekkig toevoegsel aan de openbaring, maar zij is zelve een bestanddeel van de openbaring. Zij is er de afsluiting en de voltooiing, de hoek- en sluitsteen van.’²³²

1.7 Samenvatting en slot

Samenvatting

Openbaring en de Bijbel zijn twee belangrijke zaken. In tijd en ruimte heeft zich de bijzondere openbaring voltrokken en kreeg haar hoogtepunt en eindpunt in de vleeswording van het Woord. Christus is de zin van de bijzondere openbaring en de Schrift. Het is in de moderne theologie gebruikelijk om rond de openbaring en de Schrift over een dubbele indirectheid te spreken. Eerst is er de indirectheid van de boodschap die tot mensen komt. Hoe hebben de mensen (denk bijvoorbeeld aan Abraham) de woorden Gods verstaan? Hebben ze alles wel goed verstaan? In het gewone leven kunnen we immers ook niet alles opslaan wat we horen of zien.

229. De Vries, *Het onfeilbare Woord*, 13.

230. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 96.

231. Joh. 20:30, 21:25.

232. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, 97.

In de tweede plaats is de openbaring weergegeven in ‘officiële documenten’. Is de weergave wel nauwkeurig? En hebben de schrijvers van de Bijbel ook niet eigen gedachten in de Schrift verwerkt? Gelet op deze vragen spreken moderne theologen over een ‘indirectheid van de openbaring’²³³. Ook wordt wel de uitdrukking ‘de aardsheid van de openbaring’ gebruikt.²³⁴ Wij erkennen dat God in de openbaring en de vastlegging ervan in de Heilige Schrift gebruikmaakt van aardse middelen en dat er een zekere indirectheid is. Maar dit doet geen afbreuk aan de gereformeerde gedachte dat we in de Schrift een boodschap van God ontvangen ‘waar niets tegen te zeggen valt’²³⁵. De indirectheid of aardsheid doet geen afbreuk aan de inhoud, die geheel van God is. De Bijbel is Gods Woord en Gods Woord is in de Bijbel volkomen betrouwbaar vastgelegd. Vanuit dit uitgangspunt hebben we bovenstaand de openbaring doordacht.

We komen tot een aantal afsluitende conclusies. We gaan uit van de overtuiging dat God Zich heeft geopenbaard. We horen in de Schrift de stem van God. De Schrift gaat terug op een proces van openbaring dat zich in de geschiedenis heeft voltrokken. Het hoogtepunt van de openbaring ligt in de komst van de Zoon van God naar deze wereld. Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond. We erkennen dat er sprake is van een algemene openbaring. Deze openbaring krijgt concreet gestalte in de schepping, de geschiedenis en het geweten. Wel erkennen we dat het lastig is concreet Gods hand daarin te zien. Het oog des geloofs ziet in de schepping de hand van God (Ps. 19:1-3).

De bijzondere openbaring heeft Christus als inhoud en is een heilsopenbaring. Alleen door deze boodschap kunnen zondaren behouden worden. Behoud ligt in de kennis van God en van Jezus Christus (Joh. 17:3). Het externe beginsel voor de kennis van God is Zijn openbaring. Het interne beginsel voor deze kennis is het geloof. Zonder geloof kunnen we de openbaring niet verstaan.

233. Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, 160.

234. Berkhof, *Christelijk geloof*, 60.

235. NGB art. 4.

De bijzondere openbaring is tot heil vastgelegd in de Schrift. In artikel 3 van de *NGB* wordt beleden:

Wij belijden, dat dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door den wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben (het) gesproken, gelijk de heilige Petrus zegt, 2 Petr. 1:21. 3:2 Daarna heeft GOD, door een bijzondere zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, zijn knechten den Profeten en Apostelen geboden, zijn geopenbaarde Woord bij geschrift te stellen; en Hijzelf heeft met zijn vinger de twee tafelen der Wet geschreven. Hierom noemen wij zulke schriften: Heilige en Goddelijke Schriften.

Literatuur

- Bavinck, H., *Magnalia Dei*, Kampen 1909.
- Bavinck, H., *Gereformeerde Dogmatiek, deel 1*, Kampen 1967.
- Berkhof, H., *Christelijk Geloof*, Nijkerk/Kampen 1993.
- Berkhof, L., *Manual of Christian Doctrine*, Grand Rapids 1933.
- Berkhof, L., *Systematic Theology*, Grand Rapids 1938.
- Brink, G. van den Brink en C. van der Kooi, *Christelijke Dogmatiek*, Zoetermeer 2012.
- Calvijn, J., *Institutie*, Houten 2009.
- Calvijn, J., *Verklaring van de Bijbel, Het Evangelie van Johannes*, Goudriaan 1978.
- Carson, D.A., *Collected Writings on Scripture*, Wheaton, Illinois 2010.
- Childs, Brevard S., *Biblical Theology*, Minneapolis 2011.
- Feinberg, John S., *Light in a dark place, the doctrine of Scripture*, Wheaton, Illinois 2018.
- Genderen, J. van en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, Kampen 1992.
- Honig, A.G., *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek*, Kampen 1938.
- Horton, Michaël, *The Christian Faith*, Grand Rapids 2011.
- Kersten, G.H., *De Gereformeerde Dogmatiek voor de gemeenten toegelicht*, Apeldoorn 1947.
- Ouweneel, W.J., *Het Woord van God*, Vaassen 2012.
- Paul, M.J., *Het Archimedisch Punt van de Pentateuchkritiek*, 's Gravenhage 1988.
- Steenblok, C., *De Gereformeerde Dogmatiek in vraag en antwoord*, Gouda 2011.
- Vos, Geerhardus, *Old and New Testaments*, Edinburgh 2012.
- Vries, P. de, *Het onfeilbare Woord*, Kampen 1991.